REDEMPTIO

A JÁSZ ÉS KUN TELEPÜLÉSEK HONISMERETI LAPJA

XXIX. ÉVFOLYAM 2. SZÁM **Ára: 500 Ft** **2022. ÁPRILIS**

REDEMPTIO (latin szó, ejtsd: redempció) – visszavásárlás, megváltás, önmegváltás. A szó az 1745-ös Jász-kun Redemptiora utal, amikor a jászok és a kunok példás összefogással, saját erejükből visszavásárolták kiváltságaikat Mária Terézia magyar királynő 1745. május 6-án írta alá a jászok és a kunok redempcionális diplomáját.

Nagypénteki féregűző zajkeltés egy jászsági tanyán, Jászsági Hagyományőrző Egylet, 2010 *Fotó: Suba Bea*

ÍZELÍTŐ A TARTALOMBÓL

A jászok és a kereszténység 4. rész.....2–5. oldal
Milyen közösség volt a Német Lovagrend?.....6–7. oldal
JÁSZKUNSÁGI CSALÁDOK.....7–9. oldal
A kékfeső iparostól az Oscar díjas szakácsig.....10–13. oldal
VERSELŐ JÁSZOK ÉS KUNOK.....13. oldal
Szóljunk hát ismét eleinkről.....14–15. oldal
Kossuth-szobrot avattak Jászkiséren.....16–17. oldal
Emlékezés régi jászberényi tanárokra
XXX. Igazgatók V.....18–20. oldal
Búcsú Molnár József táncpedagógustól (1954-2022) 21.oldal
Jászladányi dalok sikerei az Éneklő Ifjúság
országos mozgalmában (1937-1938).....22–25. **oldal**
Búcsú Csikósné Kökény Erzsébet
táncpedagógustól.....25. oldal
A Jászapáti templom története könyvalakban.....26–27. oldal
Bedekovich a Líceumban.....28. oldal
Egy aktív közösség .....29. oldal
Búcsú Kovács Andrásné drámapedagógustól.....30–31. oldal
Törökországi néprajzi barangolás
Jászalsószentgyörgyön .....31. **oldal**

A jászok és a kereszténység 4. rész

Az egri püspökség plébániáinak helyreállítása

A 17. század második felére az egri püspökség a hódoltság kezdetén elhagyott plébániákat újra kezdte katolikus papokkal betölteni. A ferences barátok vándorapostoli útjuk során 1675 – 1690 között már csak időnként tértek vissza Jászberénybe híveiket meglátogatni. Pálfy Tamás egri püspök egyben Heves és Külső-Szolnok megyei főispán 1663 táján kezdeményezte a katolikus egyházi birtokok visszavételét, és a falusi papság megélhetését biztosító, ún. papföldek, szőlők, malmok visszavételét a lelkészi negyed és a főesperesi heted biztosítására. Pálfy püspöksége idején kezdett éledni az addig halódó papi utánpótlás: a vörös ruhás kispapok nagyszombati szemináriuma, a római német-magyar kollégium, főleg pedig az általa megnyitott Kisdy Benedek egri püspökről (1648–1660) elnevezett papnevelő most már évente 8–10 papot bocsátott az egyházmegye rendelkezésére. Az 1600-as évek második felében már a püspöksséghez tartozó plébánosa volt Jászberénynek és Jászárokszállásnak.

Jászberényben a 17. században a ferencesek működtették a katolikus plébániatemplomot. Az 1472-ben felszentelt rendi templom ekkor még romokban állt. Az *„Isten országának munkásai Jászberényben”* című könyv szerint a plébániát 1661–1664 között működtető P. Nagy Lukács még bizonyosan ferencrendi szerzetes pap volt. Őt követte 1664-től 1672-ig Bernárd Pál. Szolgálatba lépésének évei bonyodalmakkal voltak teli. Ezt bizonyítja, hogy 1666-ban, két évvel P. Nagy Lukács halála és Bernárd Pál szolgálatba lépése után Almásy András gyöngyösi plébános még a következőket írta Pálffy Tamás egri püspöknek: a jászberényi plébános (P. Nagy Lukács) előbb *„Egren* (Egerben) *az Doctornál volt, onnan megh érkezvén, mingyárt megh halt. Jószágát hogy el ne pazarollyák, a Bíráknak meg hattam. Az Törökkel mint végezhettnek, ez után válik el”.*

A ferences atyákat Pálffy Tamás egri püspök 1666-ban már eltiltotta a jászberényi plébánia elfoglalásától, azaz működtetésétől azon az alapon, hogy ők lelkipásztori tényekedést az ő engedélye nélkül a rendi templomokon kívül másutt nem végezhetnek. A püspök levele arra utal, hogy a ferencesek, a korábbi gyakorlatnak megfelelően továbbra is működtetni akarták a jászberényi plébániatemplomot. 1667-ben Pálfy a ferencesek jászberényi törekvései miatt tiltakozó levelet küldött a gyöngyösi ferences

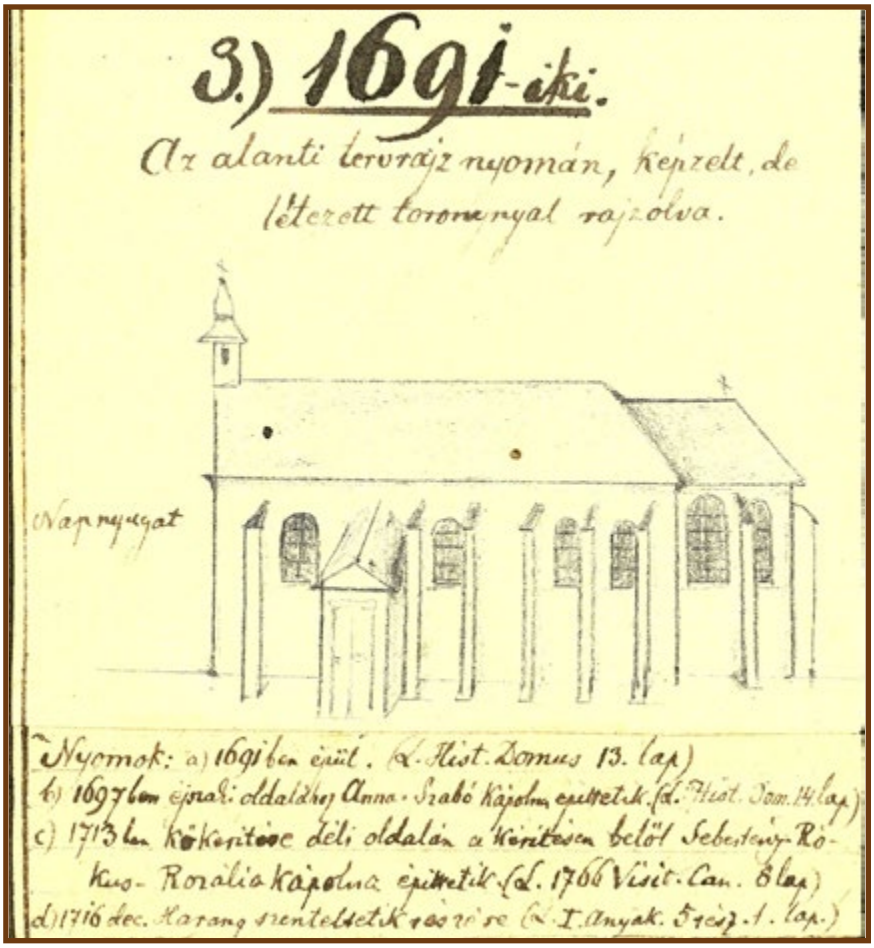

Gyenes Pál káplán rajza a jászberényi Nagytemplom 1691-es formájáról

gvárdiánnak, melyben így írt: *„Nem tudom, kinek felhatalmazására, vagy utasítására foglalta el Főtisztelendőséged a jászberényi plébániát, mely régtől fogva az én joghatóságom alá tartozik. Főtisztelendőséged itt néhány hét óta engedélyem nélkül prédikál, kiszolgáltatja a szentségeket annak ellenére, hogy kiközösítés terhe alatt tilos szerzetesnek rendi templomukon kívül másutt a megyéspüspök engedélye és beleegyezése nélkül plébánosi tényekedéseket végezni. Ezért XV. Gergely pápa Incontabili Dei providentia kezdetű bullája értelmében a fent jelzett kiközösítés terhe mellett felhívjuk és parancsoljuk, hogy a jászberényi plébánia adminisztrálásával a plébániatemplomban való prédikálással azonnal hagyjon fel. A plébános anyagi javait se fordítsa saját vagy rendje céljaira.”*

A jászberényi plébánia ügye egy ideig még nem jutott nyugvópontra. 1672-ben a ferencesek a helyi polgárok segítségével ismét megpróbálták korábbi kondícióikat megtartani a városban, melyhez az esztergomi érsek segítségét kérték. Erről 1672. március 22-én Almásy András gyöngyösi plébános a következőképpen tájékoztatta immár Szegedy Ferenc egri püspököt, egyben javaslatot is tett a megoldásra. *„Én Nagyságod intimatiója (utasítása) szerint P. Franciscanusoknak megh montam, hogy az Jász Berini parochiához ne ragaszkodjanak. De csak continuallyák (tovább folytatják) nemkülönben most, mint Nagyságod antecessora (elődje) idejében. Most mint értettem, az (esztergomi) Érsek Uramat akarják requirálni, hogy tovább secularis (világi) papot nem tartanak, hanem Barátokat. Nagyságod azért hovahamarább adna papot közikben. Alkalmasabbat nem adhat Pater Horvathi uramnál.*

Pater Jalkóczi János uramat ha a berini plébániára adgya, heliben ezen levelem

praesentaló böcsületes Patert Balogh Mihályt recomendalom Nagyságodnak".

Szegedi Ferenc püspök megfogadta a gyöngyösi plébános tanácsát, kikérte Horváthi Jánost a váci püspöktől és Jászberénybe rendelte plébánosnak. Ettől az időtől kezdve a jászberényi plébániát az egri püspökség hatáskörébe rendelt világi papok működtették.

1685-ben, Kesztöltzy István plébánosi működése idején, a jászberényi főtemplom újabb átépítéséről értesültünk. A plébánián őrzött iratok szerint Molnár Bálint elhalálozását követően a halotti anyakönyvben azt rögzítették, hogy ő volt a templom új tornyának építője, ő emelte a templom nyugati homlokzatának csúcsára emelt ún. huszártornyot. A háztörténet (Historia Domus) szerint 1691-ben újra tatarozták a plébániatemplomot.

A jászberényi ferences kolostor háztörténetének feljegyzése szerint a barátok 1690-ben tértek vissza a városba, hogy korábbi otthonukat birtokba vegyék és a romok eltakarítása után hozzákezdjenek templomuk újjáépítéséhez.

Árokszállásnak 1458-ban már biztosan működött temploma, melyről Mátyás király egyik oklevele tudósított. A török hódoltságot követően a település lelkipásztor nélkül maradt. Tariczky Endrének az Egri Egyházmegyei Közlemények 1875. évi VII. évfolyamának 93–94. lapján közzétett közleménye – *„Naplótöredék a jászárokszállási plébánia történetéből"* – szerint 1649 és 1655 között Várkonyi nevű plébánosa volt a településnek. Ettől kezdve feltehetően mindig volt papja Árokszállásnak. Az anyakönyveket 1894-ben kezdték vezetni.

A többi jászsági településnek a 17. század utolsó évtizedéig nem volt papja. Azonban az 1675 óta vezetett jászberényi anyakönyvekben már **jászapáti, alsószentgyörgyi, felsőszentgyörgyi, fényszarui és jákóhalmai** plébánosokról is olvashatunk. Sőt, a gyöngyösi Szent Antal társulat tagjai között találjuk az alsószentgyörgyi, árokszállási és a jászberényi plébánosokat is. Molnár Antal akadémiai doktori értekezésében azt írta, hogy az eddig felsorolt plébániák mellett a 17. század második felében **Dósa, Mihálytelek és Ladány** plébániainak élén is katolikus papok állottak.

A kutató dolgát meglehetősen megnehezíti, hogy egészen addig, amíg az anyakönyvezés a plébániáknál meg nem indult és a 18. században a canonica visitatio (egyházlátogatás) meg nem történt az egyes településekre vonatkozóan alig van adatunk. Annyi azonban bizonyosan tudható, hogy a katolikus vallási élet nem kis mértékben az ellenreformáció hatására, erőteljesen fellendült.

Gyakorlatilag minden jászsági településen felújították és bővítették a templomokat. A török alóli felszabadulást követően már 1697-ben a jászberényi plébániatemplom északi oldalához „Szent–Anna" kápolnát építettek. 1698-ban a város felépítette a Szent Lőrinc kápolnát. 1713-ban fogadalomból az 1710. év pestisjárványtól való megszabadulás emlékére épült a templomkerítés déli oldalához ragasztva a Rozália, (másként Rókus-Sebestyén) kápolna.

1725-ben a templom déli oldalára kőből épült tornyot ragasztottak. 1735-ben bővítették az épület belső terét, mellékhajót és félköríves záródású mellékszentélyt építettek hozzá, amelyben hét oltárt helyeztek el.

A templom tornya valamikor 1739 előtt leomlott. A magisztrátus új templomtornyot építtetett. A „nemes tanács" az 1761-re elkészült torony munkálataiért 3400 rénes forintot fizetett egy pesti kőműves és egy kőfaragó mesternek. 1763-ban új paplakot építtettek, immár szilárd anyagból.

1772-ig a hívők száma 6000 főre gyarapodott, a gótikus stílusban épült plébániatemplom legfeljebb egyharmadukat tudta befogadni. De maga a templom is leromlott állapotban volt, s az állagromlást életveszélyessé fokozta az 1772. évi földrengés. Eszterházy Károly püspök (1762 – 1794) még abban az évben eltiltotta a híveket a romladozó templom látogatásától. Azt javasolta, hogy vasárnaponként ideiglenesen a ferences templomban hallgassanak misét, hétköznapi használatra pedig a Rozália kápolnát bővítsék ki, s állítsanak bele két kis oltárt. A kibővített kápolnát az építőanyagáról deszkatemplomnak nevezték el a jászberényiek.

Az uralkodó 1772. december 26-án engedélyezte új templom építését. Némi huzavona után 1774-ben a 13 évvel korábban épült barokk tornyot meghagyva lerakták az új szentély és a kibővített hajó alapjait. Az új templomot maga a püspök szentelte fel 1782. július 28-án Nagyboldogasszony tiszteletére.

Mint már említettük, az 1660-as évek második felében már **Árokszállás**nak is volt katolikus plébánosa. Mátyás király uralkodásának idején említett temploma minden bizonnyal szintén gótikus stílusban épült fel. Az egyházi anyakönyveket (születés, házasság, halálozás) 1694-ben kezdték vezetni. 1733-ban arról értesültünk, hogy a Szentháromság tiszteletére szentelt régi templom kicsinek bizonyulván, a község saját költségén alapjaiból bővítette és megújította. A templomban a főoltáron kívül három mellékoltárt is elhelyeztek. Az 1746. évi egyházlátogatás idején már öt mellékoltár állt a templomban. 1761 –1767 között az ismételten szűknek bizonyult templom helyén, a régi tornyot meghagyva, felépült az új barokk stílusú nagytemplom. 1779-ben a régi tornyot is le kellett bontani, mert félő volt, hogy ráomlik a templomra. Az új torony 1787-re készült el, gombját két évvel később tették a helyére.

Jászapátinak a 15. század végén gótikus stílusban átépített román kori templomát 1694 körül, amikor újjáéledt a parókia, a plébános elhagyatott, kifosztott állapotban találta. 1700-ban a jászapáti templom mindkét tornyát, a magasabbat és a kisebbet is restaurálták. 1745-ben kezdtek a templom kibővítéséhez, barokk stílusú átépítéséhez. Az építkezés, amelynek során immár két egyenlő magasságú tornyot emeltek, 1759-ig tartott.

A 17. században újjá települt **Jászfényszaru** gótikus templomát a település lakossága szinte azonnal, 1631 és 1643 között felújította. A templom 1699-ben még hiánytalanul jó állapotban volt. A templomot 1702-ben újra felújították. A régi templom szentélyét meghagyva, ún. főhajót építettek, amelybe kántorkórust helyeztek el és tornyot is építettek a hajóhoz. 1646-ban még három oltár volt a templomban, 1759-ben azonban már öt. Az anyakönyvezést 1692-ben kezdték meg, 1746-ban a plébános mellett káplán is szolgálatot teljesített.

A török hódoltság idején **Jászjákóhalma** sem néptelenedett el. 1670-ben Almásy András gyöngyösi plébános azt jelentette, hogy új a plébánia, melynek leányegyházai (filiai) **Jászdózsa és Jásztelek**. 1632-ben a templomhoz barokk stílusú tornyot kapcsoltak 1750 és 1753 között új hasonló stílusú templomhajó épült, melyben három oltárt helyeztek el.

Jásztelek 1670-től 1742-ig Jászjákóhalma filiája volt. Középkori temploma 1699-ben is állott, melyet először

1733 körül bővítettek. A kibővített hajót feltehetően a középkori szentélyhez csatolták, mert a szentély a hajóhoz képest aránytalanul kicsi volt. 1746-ban állították fel az önálló plébániát. 1765-ben kezdtek az új templom építésébe.

A török alóli felszabaduláskor **Jászfelsőszentgyörgy** temploma igencsak romos állapotban hevert. A hívek ideiglenesen a régi templom maradványait fagerendákkal egészítették ki és fedték le. Ekkor már nyilvánvalóan volt papja a településnek. 1701-ben Kiss László volt a plébánosa, aki az anyakönyveket is vezetni kezdte. Az ideiglenesen felhúzott templom régi kőfalait meghagyták és a régi alapokon az 1726-ban elkezdett építkezés során az új kőtemplomba beépítették. Az 1731-ben megáldott templomban három oltárt helyeztek el.

Jászalsószentgyörgy lakossága a török hódoltság megszűnését követően a Telek nevű határrészről a Zagyva folyó mellé költözött. Emiatt új templomot kellett építeniük. 1701-ben az istentiszteleteket még egy nádfedelű imaházban tartották. 1702-ben kezdték az új templom építőanyagát (faragott köveket) beszerezni. 1703. június 3-án az új templomot meg is áldották. 1705–1706-ban Rabutin császári tábornok hadai a templomot elpusztították. Emiatt 1706 és 1709 között a falu Jászladány leányegyháza volt. 1711–12-ben a megrongált templom felújításába és bővítésébe kezdtek. A templom, amelyben három oltárt helyeztek el, 1766-ra szűknek bizonyult, 1784-ben a boltozata is megrepedt. Ezért 1790-től új templom épült.

Jászladányt a 17. század végén lakói ideiglenesen elhagyták. A településnek 1699-ben egy fából épült temploma volt. Ekkor Jászalsószentgyörgy leányegyháza, s az is maradt 1733-ig. 1734-ben, amikor a település önálló plébánia rangjára emelkedett, a korábbi fából épült, a leromlott templom helyett új templomot építettek szilárd anyagból, melyet 1736-ban szenteltek fel. A kőből épült tornyú templomban három oltárt helyeztek el. Az 1734–38-ban felépült templom hamarosan ismét szűknek bizonyult. 1765-ben ismét hozzákezdtek a templom kibővítéséhez, s le is rakták az új épületrész alapjait. Pénz hiányában 1780-ra a szentély teljesen és a hajónak egy része készült el. Azonban már lehetett benne istentiszteletet tartani. 1781-ben püspöki engedéllyel megáldották a nem teljesen kész templomot, melynek építését 1785-ben fejezték be.

Jászdózsa népe a török hódoltság idején korábbi faluhelyéről (templomai a Kápolnahalmon (Boldogasszony halma) állottak, az ősi település a halomtól északra terült el), a Tarna folyó mellé költözött és ott alapított új falut. 1699-ben Jászjákóhalma leányegyházaként működött. Bár anyakönyveit már 1701-ben elkezdték vezetni, az önálló plébániát csak 1704-ben állították fel. A régi templomok helyén, a Kápolnahalmon a hívek 1728-ban Sarlós Boldogasszony tiszteletére felépítettek egy kápolnát, amelyben remeteség is működött. 1745-ban az ismeretlen időben felépített plébániatemplomot három öllel (kb. 5,5 m) meghosszabbították és fél öllel (kb. 1 m) megmagasították. 1754-ben ismét bővítették a templomot. Azonban a kétszer is foldozgatott templom 1770-re nagyon meggyengült. Új templomot kellett építeni, melynek alapkövét 1777-ben helyezték el a lebontott régi helyén. Az építkezést 1782-ben fejezték be.

A plébániák, templomok helyreállítása, bővítése, s végezetül új templomok felépítése jelezte a hívők számának megnövekedését, akiket az egyháznak meg kellett tartani és hitüket meg kellett erősíteni. Ezt a célt szolgálták a céhek mintájára szervezett egyházi egyesületek, az ún. confraternitasok. Az első vallásos egyesületek megszervezése Jászberényben az eddigi vélekedések ellenére, minden bizonnyal Ibrissimovich (Imbrissimovich) Marián boszniai ferences missziós püspök 1649. évi látogatásához köthető, amikor is a püspök több napra Jászberénybe és rövid időre Jászárokszállásra is ellátogatott. Ekkortájt jöhetett létre az első vallásos társulat, a Szűz Mária tiszteletére alakult „Jászberényi Deák Céh", melynek a 19. században még meg volt a pecsétnyomója.

Szerencsére megmaradt az 1651-ben alapított kecskeméti „Deák Céh" szabályzata, amelyet a nádor 1661-ben erősített meg, s amely a Jászberényi Deák Céh szabályzatához igencsak hasonló lehetett. A vallásos egyesületek a céhek mintájára szerveződtek, s belőlük kilépni nem lehetett. *„Senki az böcsülletes Czéhet szabad akarattya szerint az Czéhben lévő személyek közül, holtig el ne hagyhassa".* A céh tagjai kötelezték magukat, hogy általában a hét Mária ünnepen, de kiváltképpen Kisasszony, Nagyboldogasszony, Boldogasszony fogantatása és Gyümölcsoltó Boldogasszony napján, amikor is a céh misét mondat, azon az összes céhtagnak jelen kell lennie, akik illő módon részt vettek társaik temetési szertartásain is. A vallási közösség erősítését szolgálta a rendszeresen megrendezett közös lakoma is *(az Czéhnek mulatása napja).*

A 18. században a ferencesek korábbi lelkipásztori jelentősége sokat vesztett korábbi súlyából. A szerzetesekhez és a világi papsághoz való viszonyában a jászoknak a katolikus valláshoz való ragaszkodása került előtérbe, megelőzve minden mást. Hasonlóképpen a jászkisérieknek a református eklézsiához való hűsége kizárta, hogy más vallásút megtűrjenek településükön.

Az egri érseki levéltárban található, 1746. és 1766. évi egyházlátogatási jegyzőkönyvek bizonyítják, hogy a 18. században a Jászságban nemcsak templomépítési hullám volt megfigyelhető, hanem virágzó hitélet is folyt, melyet a vallásos társulatok (konfraternitások) viszonylag nagy száma is jelzett. Pl. a jászberényi plébánia mellett működött a *„régen alakult",* feltehetően a Jászberényi Deák Céh utóda, a „Szűz Mária Mennybevitele" vallásos társulat. A „Szeplőtelen fogantatás" konfraternitás alapszabályait 1703-ban erősítették meg. A „Szent Kereszt" vallásos társulat 1715-ben alakult. A „Szentháromság" konfraternitás a budai kongregáció és a „Krisztus teste" egri főegyházi kongregáció filiája volt. Az utóbbi két vallásos társulat működését 1760-ban hagyták jóvá. A jászberényi plébánia mellett számon tartottak egy Szent Annáról elnevezett vallásos társulatot is.

Jászberény mellett a többi jászsági településen is működtek vallási társulatok. Pl. Jászárokszálláson négy konfraternitás működött: Szűz Mária (Havas Boldogasszony), Keresztelő Szent János, Páduai Szent Antal és Szent Ferenc tiszteletére. Jászfényszaruban is Szent Ferenc társulat működött. Jászapátiban három vallásos társulatról van tudomásunk. Szűz Mária tiszteletére szervezett társulat már 1693-ban, a Szent Ferencről elnevezettet 1730-ban, a Keresztelő Szent János konfraternitást 1763-ban alapították. Jászdózsán 1702-ben keletkezett a Gyertyaszentelő Boldogasszony társulat, amely mellett még Szent Ferenc konfraternitás is működött. Jászladányban Szentháromság és Szent Anna, Jászalsószentgyörgyön a főpásztor engedélye nélkül,

helyi kezdeményezésre alapították 1717-ben a Szűz Mária (a Boldogságos Szűz eljegyzéséről elnevezett) társulatot. Emellett itt még az 1740-ben megszervezett Szent Ferenc társulat is működött, amely a ferencesek kordás (korda, 'zsinóröv') társulata volt, melyet patronálni a szolnoki ferences kolostorból járt ki szerzetes. Jászteleken 1709-ben alapították a Szűz Mária, 1739-ben a Szent Kereszt konfraternitást. Jászjákóhalmán szintén Szűz Mária (Sarlós Boldogasszony) és a Szent kereszt tiszteletére szerveztek vallásos társulatot.

Igencsak a ferencesek korábbi megkülönböztetett szerepének tudható be a Szent Ferenc tiszteletére alakult vallási társulatok nem elhanyagolható száma. Apátiban 1730-ban, mint főtársulat alakult meg a szerafikus (mennyei, angyali, égi) Szent Ferenc konfraternitás. Az 1646. évi egyházlátogatási jegyzőkönyv szerint a jászfelsőszentgyörgyi Szent Ferenc társulat a jászberényi ferencesek filiája volt. Jászalsószentgyörgyön, mint már említettük, 1740-ben főpásztori (püspöki) engedély nélkül alakult meg a Szerafikus Szent Ferenc kordás társulat, amelyet a szolnoki ferences rendház patronált. 1766-ban püspöki rendelettel összevonták a Boldogságos Szűz eljegyzéséről elnevezett konfraternitással, ami a szerzetesek és az egyházmegye nem valami túlzott együttműködésére látszik utalni. Az árokszállásiak úgy tudták, hogy az ő ferences társulatuk Szent Ferenc harmadik rendje volt.

A jászságiak közötti vallási buzgalom jele lehetett több remeteség létrehozására irányuló törekvés is. Az egyik helyszíne Jászfényszaru belterületének Boldog felőli szélénél, az ún. Kozmaparton található. Neve 1407-ben bukkant fel, amikor Zsigmond király Négyszállási István fiainak, Kompoltnak és Lászlónak nemességet adományozott. Mint valódi nemeseknek, engedélyezte nekik, hogy a Heves vármegyében fekvő Szentkozmademjén szállásra a boszniai részekből kihozott, köznéven családoknak nevezett foglyokat telepítsenek. A lakóitól elhagyott Árpád-kori településnek temploma is volt. 1746-ban még mindig állottak az egykor megszentelt épületének tető nélküli falai. 1751-ben Németi Mihály, a ferences harmadrend tagja, engedélyt kért Kisdy Benedek egri püspöktől, hogy az egykori templom mellett remeteségbe vonulhasson és összekoldulhassa a felépítéséhez szükséges összeget. Azonban az 1766-i egyházlátogatás során már a remeteséget nem említették.

A jászdózsai Kápolnahalom, más néven Boldogasszony halmának földje egy Árpád-kori eredetű, a török hódoltságig még kétszer is újjáépített templom alapfalait rejtette magában. A helyet a dózsaiak nagy becsben tartották, hiszen 1723-ban Sarlós Boldogasszony tiszteletére kápolnát építettek a halmon. 1758-ban Barkóczy Ferenc egri püspök engedélyt adott Textoris György remetének, hogy a Sarlós Boldogasszony tiszteletére emelt kápolna melletti remeteségben lakjék és gondozza a kápolnát. Ez a remeteség még 1788-ban is létezett.

A vallási élmények megkülönböztetett szerepére utal a templomi zászlókkal felszerelt körmenetek száma és azok távolsága. Pl. Jászárokszállásról 1746-ban, Sarlós Boldogasszony napján a jászdózsai Kápolnahalmon felépített kápolnához, Szent László napján Visznekre, Szent Jakab napján Adácsra, Szent Anna napján a tarnaörsi kápolnához, Szent Mihály napján pedig Jászdózsára vezettek körmenetet. Jászfényszaruról Angyalok Királynője ünnepén Pusztamonostorra, Jászapátiból Keresztelő Szent János napján Hevesre, Sarlós Boldogasszony napján Jászladányba, Szent Jakab napján Jákóhalmára, Szent Anna napján Tarnaörsre, Szent István napján Erkre, Szent Mihály napján Jászdózsára, míg Szent Márton napján Jásztelekre vezettek körmenetet. Jászalsószentgyörgyről Szent Magdolna és Szent Lőrinc napján Kiskátára vonultak. Jászladányból Szentháromság napján Alsószentgyörgyre, Keresztelő Szent János napján Jánoshidára, Kisboldogasszony napján Jászapátiba, Szent Mihály napján pedig Alattyánba vonultak. És a többi jászsági településről is évente több alkalommal vonult ki processzióra a lakosság. Több jászsági település esetében megfigyelhető volt, hogy a szomszéd településre az abban található templom védőszentjének ünnepére vezettek körmenetet.

A Jászság katolikus vallásos lakosságának legnagyobb részére jellemző volt, amit 1829-ben Fehér Ignác jászapáti plébános írt híveiről: A lakosság *„a vallás külsőségihez leginkább ragaszkodik, az istentiszteletet látogatja, szentbeszédeken és hitelemzéseken megjelenik, a templomban vegyesen énekelnek s az énekhez már az iskolában hozzászoknak, A szülők gyermekeikkel reggel és este imádkoznak s a szülők által nyújtott egész házi keresztény nevelés mindössze ebben találja kezdetét és végét. A böjtöket megtartják. Gyermekeiket iskolába szorgalmasan küldik, hitelemzés hallgatására szorítják, s ők maguk is megjelennek azokon. A penitenciatartás és Oltáriszentséghez a húsvéti és adventi időn kívül, kiváltképpen a bold. Szűz ünnepein s a búcsúkkal összekötött napokon is járulnak, a templombúcsú napján azonban, mivel legalább mostanság a vendégeskedésre fordítják minden igyekezetüket, csak egy kevés töredék; lelki dolgokban a plébánosnak engedelmeskednek. Egyébiránt vannak közöttük olyanok, kik valóban vallásosak, szelíd természetűek, engedelmes lelkűek, őszinték, szorgalmasak s akik a békét, a szeretetet ápolják”.* Zrupkó Ágoston 1886-ban Jászdózsa lakosságának hitbéli állapotáról hasonlóképpen vélekedett: A lakosság: *„Nemcsak vasárnap és ünnepen és névnapokon siet az Isten házába... A szülők, főképpen az anyák, kik folytonosan gyermekeik között élnek, vallásosan istenfélelemben nevelik őket; már mint kisdedeket reggel-estve tanítgatják az imádságra; küldik szorgalmasan az iskolába, templomba, – Maga a nép évenkint két ízben t.i. karácson és húsvéttáján – kevés kivétellel járul a bűnbánat szentségéhez, nem említvén az évközi Mária, Jézus neve, a templom ünnepeit stb.”*

Dr. Selmeczi László ny. régész, történész

Jánoshida várja a Jász Világtalálkozó vendégeit

Ebben az évben, **június 24-25-26-án** Jánoshidán kerül megrendezésre a XXVI. Jász Világtalálkozó. Jánoshida Önkormányzata és a Jászok Egyesülete már az év elején megkezdte a szervezőmunkát és a találkozó előkészületeit.

A találkozó most is gazdag programot kínál a településre érkezőknek, amely között kiemelkedik a 23. jászkapitány ünnepélyes beiktatása.

A rendezők nagy szeretettel várnak minden érdeklődőt Jánoshidára, a jászok és a jász hagyományőrzés legnagyobb seregszemlélejére!

Írisz

Milyen közösség volt a Német Lovagrend?

„Lovagok, papok és laikusok olyan szervezett csoportjai – a lovagi méltóság társadalmi kiváltságai, előjogai és méltósága nélkül –, amelyekben ugyanakkor a lovagok jelenléte az alapvető és meghatározó elem. A lovagrend tagjai olyan rendházakban élnek, melyek átmenetet alkottak a monostor és vár, olykor erődítmény között” – írja Puskely Mária.

A lovagrendek létrejötte a Szentföld török alóli fölszabadításának történetével függ össze. Az ott felmerült problémák megoldására szerveződtek: megvédelmezték a nagyszámú zarándok csoportokat, részükre szállást biz-

Szent János lovagok-Johanniták

tosítottak, ápolták a betegeket. Ezen szociális tevékenységeket a birtokaik jövedelméből finanszírozták. Uradalmaik növekedésével hatalmi szerepük is nőtt, sőt előbb a szentföldi, majd európai birtokaik szaporodásával az itteni fejedelmek riválisaiként is megjelentek.

Többféle kisebb-nagyobb közösségük jött létre, ezek közül a jelentősebbek:

– **Johanniták vagy ispotályosok, vagy János-lovagok**. 1070-ben (de mindenképp 1099 előtt) egy itáliai Gerardo nevű férfi alapította Jeruzsálemben Keresztelő Szent János oltalma alatt. A rend későbbi központja Málta lett.

– **Templomosok.** A rendet nyolc francia nemes alapította 1119-ben. Vezetőjüknek Hugues de Payns-t választották. II. Baudouin király házat ajándékozott nekik Salamon temploma mellett. A közösség célja, hogy életük árán is megvédjék a szentföldi zarándokokat.

– **Német (tauton) Lovagrend.**

Brema és Lübeck polgárai hadikórházat létesítettek 1190-ben Jeruzsálem-

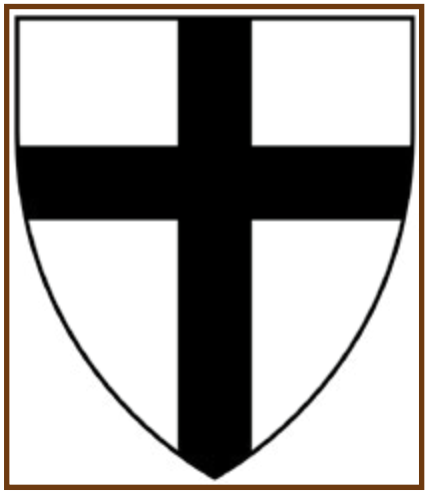

A Német Lovagrend államának címere

ben. A közösséget III. Kelemen pápa 1191. február 6-án jóváhagyta. Később újabb kórházakat alapítottak a keresztes sereg útvonalán: Gáza, Askalon, Rama, Zamsi, Barletta, Palermo. Jelentős birtokaik voltak Litvániában, Kelet-Pomerániában és a kettő közötti tengerparti részen. A rend tagjai fehér köpenyt és rajta fekete keresztet viseltek. 1198-ban 20 fejedelem elhatározta, hogy a betegápoló közösséget lovagrenddé alakítja, melynek jóváhagyása 1199. február 19-én történt meg III. Ince pápa által.

A Német Lovagrend tagjai

A rend igen gyorsan növekedett. Királyok, császárok halmozták el adományaikkal és kiváltságokkal. 1280-ban, csak német nyelvterületen 13 rendtartományuk volt.

A rend vezetője a nagymester volt, akit a főkáptalan tagjai választottak meg, és hivatalát élete végéig betöltötte. II. Frigyes a mindenkori nagymesternek birodalmi hercegi rangot adományozott. A tanácsadó testületnek tagja volt a nagykomtur, aki helyettese is volt a nagymesternek, de egyben pénzügyekkel is foglalkozott. A sereg legfőbb elöljárója, parancsnoka a főmarsall volt. A főispotályos a kórházak hálózatáért volt felelős. A főtrappier gondoskodott a tagok öltözködéséről, viseletéről, felszereléséről. Az utolsó kiemelkedő tisztség volt a Tressler, aki a rend „pénzügyminisztere” volt. A tanács alatt helyezkedett el a Litván Országos Mester, a Német Mester és a német területen kívüli Országos komtur, őket követték a helyi rendi káptalanok.

A renden belül megkülönböztették a lovagokat, a papokat és a laikus testvéreket. A lovagok szerzetes katonák voltak, akik egy idő után a nemesi családok soraiból kerültek ki, s a belépéssel egy időben szegénységi, szüzességi és engedelmességi esküt is tettek. A laikus testvérek a csatákban könnyűlovasként vettek részt, békés időkben pedig a lovagok szolgálatára voltak. A közösség létszáma folyamatosan emelkedett, ezzel együtt nőtt az elvilágiasodás is.

A rend hanyatlása 1410. július 15-én kezdődött meg, amikor az egyesült litván-lengyel sereg a grünwaldi csatában orosz és tatár segítséggel végzetes csapást mért a rend katonáira. Ezt követően elhárult az akadály, hogy a litvánok saját maguk válasszanak fejedelmet, megerősödött a lengyel állam, 1466-ban teljesen a lengyel király hűbéresévé vált a lovagrend e területe.

A rend története Magyarországon

II. András 1211. május 7-én telepítette le a közösség tagjait a Barcaságban. A földterületet, mint a magyar korona hűbéresei birtokolták: a király volt a legfontosabb törvényszék, váraikat csak fából volt szabad építeniük, és pénzt is csak a király verethetett. A király *„megállapítja a lovagrend arany- és ezüstbányászási, vásártartási, vár és várépítési, szállásmentességi és igazságszolgáltatási kiváltságait és a szabaddénárok, nehezékek és mindennemű exactiók (adózás) alól való mentességet”* – írja Szentpéteri Imre Az Árpád-házi királyi okleveles gyűjteményében. A közösség feladata volt Magyarország déli határát megvédeni bármilyen betörés ellen, en-

nek fejében szabadon kereskedhetett, mentes volt az adózás alól. II. András az elhagyatott területekre letelepített székelyeket, oláhokat és németeket is, akiket az okiratok Flandrenses és Saxones néven emlegetnek. A kun betörések elleni hatékonyabb védekezés miatt várakat is építettek: Keresztvár, Nyén, Brassó, Törcsvár, Feketehalom és Földvár. Keresztvár azonban a nekik adományozott területen kívül volt, de a király nem ellenezte, hiszen ezzel az ország területét növelték. Azonban nemcsak favárakat építettek, hanem szilárd kővárakat is, s ezeket a király fennhatósága alól igyekeztek kivenni. A lovagrend 1211 és 1222 között az Olt-tól a Bukovináig terjedő hegyláncot megszállta. Igen erős várakat építettek, településeket hoztak létre: a mai Cimpulungot (Hosszúmező), Moldvában Tirgu Neamt (Németvásár) erődjét, Baiát (Bánya, Moldvabánya).

Az erdélyi püspök fennhatósága alól az összes területüket közvetlenül a pápa fősége alá kívánták helyezni, az egri püspök közbeiktatásával. A lovagok terjeszkedni akartak déli irányban, elfoglalva egyre nagyobb és nagyobb területeket. A Barcasággal együtt el akarták szakítani ezeket a területeket a király kegyurasága alól, s egy saját országban kívánták egyesíteni. II. Endre 1225 tavaszán katonai erővel távolította el őket. Vezsely Károly így ír a kiűzetés okáról: *„Vannak, kik II. Andrásnak a kiutasításhoz való ragaszkodását az idegen elem elleni gyűlölet következésének tartják, mások András e tettében a hazába meghívott idegen lovagok féktelenségének jogos megtörését látják. Én azt hiszem, elbeszélésünk folyamából eléggé világos, hogy a lovagokat menteni nem lehet...”*

A pápa a Barcaságba telepített lovagrendről, hibáiról levelében így ír: *„Igen kedves fiunk, Magyarország kitűnő királya panaszkodik követe... révén tudomásunkra hozván, hogy birodalma egy bizonyos részét Szt. Mária német ispotályosainak szeretettől vezérelve harminc ekealj földet adományozott, de azok az ő nagylelkűségével és bőkezűségével meg nem elégedvén, sokkal nagyobb területet foglaltak el a földből a nevezett vidéken. Amit pedig elfoglaltak akarata ellenére, azt fegyveres sereggel igyekeznek megtartani, amint azt a ciszterci rend néhány apátjának hozzánk eljuttatott levele is bizonyítja, akiknek jelenlétében egyesek az ispotályosok közül a király alázatos kérésére, hogy adják vissza az elfoglalt területeket, azt felelték, hogy inkább essenek el a harcban, mintsem azt visszaadják. De még ezzel sem elégedtek meg. Elfogják embereit, jogtalan adókkal sújtják őket, állandóan erőszakoskodnak és kellemetlenkednek, s a király által megszabott feltételeknek a pénzügyekre s egyéb törvényekre vonatkozóan, amióta Magyarország területére léptek, nem akarnak eleget tenni. Ezért aztán sokan azt emlegetik, hogy mint tűz az ölben, egér a tarisznyában, kígyó a kebelben, olyanok ezek az ispotályosok a király számára, akik gonoszul fizetik meg a vendégbarátságot.”*

Újbóli megjelenésük az országban az eladatással vált lehetségessé. A Jász-Kunság 1702. március 22-től 1731. április 26-ig volt a lovagrend tulajdonában.

Varga Kamill ferences testvér

JÁSZKUNSÁGI CSALÁDOK

A lajosmizsei Mizsei-Ricsováry család

Lajosmizse történelmében kiemelkedő szerepet játszott a Mizsei család. A név a 19. századi iratokban Mizsei változattal is megjelenik, de a 20. század elejétől már Mizsey-ként szerepelnek. 1745-ből Jászberényben kilenc Mizsey nevezetű redemptus nevét ismerjük, akik földterületet váltottak meg. Egyikük, az a bizonyos **Mizsei Albert** lehetett, aki már 1765-ben szerepet játszik egy benepusztai legeltetésből származó kecskemétiekkel folytatott konfliktus miatt. 1833-ban **Mizsei András** jászberényi pusztabíró felel az Alsó-pusztákért, ahogyan a megváltott Bene, Lajos és Mizse ez időben szerepelt az iratokban és a köztudatban. 1836–39 között már **Mizsei János** a pusztabíró. Hogy ők pontosan milyen kapcsolatban lehettek a jászberényi „tanátsbeli“, majd főbíró **Mizsey István**nal (1781–1850) azt még a kutatásnak kell kideríteni. Annyi bizonyos, hogy a családi krónika szerint ő a dinasztia alapítója, aki több fontos tisztséget betöltött Jászberényben, és jelentős pusztai birtok tulajdonosa is volt. Neki tulajdonítják a Mizsey-család ősi házának építését 1800-ban Jászberényben a Határ út 3. szám alatt. Ez után **Mizsey István**ról és **János**ról van adatunk, az előbbi kb. 1800-ban, István pedig feltehetően 1806-ban született. István nem nősült meg, diplomás közjogász, később ügyvéd lett Bécsben. Az 1848–49-es szabadságharcban magas pozíciót töltött be, ezért Bécs mellett bebörtönöz-

A jászberényi Mizsey család állítólagos armális nemességét bizonyító címere

ték. Fogsága alatt kitanulta az ottani jogot, és pár évvel szabadulása után ügyvédi diplomát szerzett Bécsben, a császárvárosban irodát is nyitott, főleg magyarok számára. Mivel az osztrák hatóságok továbbra is figyelték, nem hagyhatta el Bécset, nem térhetett vissza a szülőföldjére. Mizsei Jánosnak, aki jelentős, több mint 500 hold földterület birtokosa volt, két fia született, János és Péter, ezenkívül két lánya is volt. Az idősebb 1829-ben született és 1925-ben halt meg. Ő ott maradt Jászberény határában földbirtokosként. Két lánya szintén Jászberényben ment férjhez, ott alapítottak családot.

Mizsei Péter 1844-ben született és 1930-ban halt meg. Jelentős birtokkal rendelkezett Lajosmizse alsólajosi részén. Bécsben élő István nagybátyja felsőmizsei pusztai birtokát is örökölte.

Mizsei Péter építette fel az impozáns méretű alsólajosi kúriát, amely ma magántulajdonban, és romos állapotban áll. Felesége, Eigen Mária volt, a családnak Lajosmizse északi, mizsei részén volt birtokteste. Az egyik első állandó tanyaépület itt állt, a családi emlékezet szerint a mestergerendára vésték: „Eigen Pál 1775”. Mizsey Péternek és Eigen Máriának há-

rom gyermeke született, de csak a legidősebb fiú, az 1871-ben született János érte meg a felnőttkort. A két kisebb gyermek és az anya is az akkor dühöngő spanyolnátha áldozata lett. Mizsei Péter fiatalon egyedül maradt, de soha többé

Mizsey Péter milleniumi díszmagyarban, 1896

nem nősült meg, tovább gazdálkodott a birtokain és nevelte négyéves korában árván maradt fiát. Ő volt a közelebbi és távolabbi család fő oszlopa. Nagy tekintéllyel bírt, amihez vagyona és példás magánélete is hozzájárult. Ő volt ekkor Lajosmizse legnagyobb birtokosa is. Igen jószívű ember volt, pénzzel támogatta a római katolikus templom építését, amelyet 1896-ban szenteltek fel, több gazdasági és társadalmi egyesület, többek közt a Kecskeméti Hitelbank vezetője is volt. Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegyében is bizottsági tagként működött. Megyegyűlések alkalmával négyes fogattal hajtott fel Pestre, és a Pannónia szállodában szállt meg. A Budapest-Lajosmizse-Kecskemét vasútvonal egyik fő támogatója, kezdeményezője volt, amiért, ha vonaton kellett utaznia, élete végéig ingyen utazhatott. Bizottsági tagja volt az első helyi pénzintézetnek is (Lajosmizsei Takarékpénztár Részvénytársaság), virilis lévén folyamatosan viselt községi képviselőtestületi tagságot. A római katolikus egyháztanácsban Mizsey Péter 1896-tól világi elnök volt több éven keresztül.

Mizsey Péter még több birtokot is szerzett Fogácspusztán és Tenken (Heves megyében), amit János fiára bízott. A birtokokat a család rövidesen el is vesztette, mert eladták, és a pénzen 1917-ben hadikötvényeket vásároltak, amelyek az 1919–20. évi hatalmas gazdasági felfordulásban és inflációban értéküket vesztették. János a közeli Fogácspusztán (Pusztafogács, Heves vármegye, pont a megyehatáron, Jászszentandrás és Zaránk közt) megismerte a 9 gyerekes Ledniczki családot, Ledniczky Istvánt (1845–1922, megyebizottsági tag, neje, Csikós Anna (1857–1902). Az ismeretséget házasság követte: Gabriella nevű lányukat vette feleségül. A házaspár az alsómizsei kúriába költözött, itt született két gyermekük: először Mária, később György (1898–1957). Mizsey János fiatalon, 1911-ben 40 éves korában meghalt egy orvosi hiba miatt, így az árván maradt két unokát a nagyapa Mizsey Péter és az özvegy anya – Mizsey Jánosné, aki kilencven éves korában 1965-ben halt meg – nevelte, taníttatta. Az idős családfő 1927-ben szétosztotta vagyonát unokái, Mária és György között, szabályosan a nevükre is íratta a birtokokat. György, a fiú kapta a nagyobb részt, 648 holdat és a ma is álló kúriát, Mária a felsőmizsei, másképpen Szarkásnak is nevezett részen a 480 holdat, amely később a Ricsováry-birtokká fejlődött. Ezt segítette, hogy a Bécsben maradt Mizsey István örökségül, mintegy 300 holdat hagyott unokahúgára. Mizsey György nemcsak tehetős földbirtokos volt, helyi szinten mindenképpen, hanem 1935 és 1939 között a Független Kisgazdapárt országgyűlési képviselőjének is megválasztották.

A Mizsei család másik ágából, Péter testvérének, Jánosnak az egyik unokája, István (a sok közül) szintén Lajosmizsén, a felsőmizsei birtokán gazdálkodott. Végül eladta azt Besenyi Mihálynak, és hazaköltözött Jászberénybe. Neki két fia született: István és Béla. A jelenlegi információk birtokában úgy tudjuk, István nem nősült meg, építésvezetőként dolgozott, de végül bányába került, mint politikai elitélt, bele is halt, sírhelye nem ismert. A másik fiú Béla, szintén bányában dolgozott villanyszerelőként, ő megnősült, egy kislányuk született, aki az anyja nagyszüleinél lakott. A Mizsei/Mizsey családi birtokkoncentráci-

Balról jobbra - Ledniczky György, Ricsováryné Mizsey Mária, és Ricsováry-Takács József 1916-ban

ót jelzi két nagy fennmaradt dűlőnév még a 19. századból (Mizsey Péter és a Mizsey testvérek dűlője, ez utóbbi Mizsei János és István névvel is).

Mizsey Péter unokája, **Mizsey György** Lajosmizsén nősült 1925-ben, Hausz Paulát (1903–1993) vette feleségül. A fiatalasszony az alsólajosi kúriát és gazdaságot vezette, híres méhészetet tartott fenn

52 méhkaptárral. A házasságból két fiú született: Péter és Miklós. Mindkét fiú katonaként a második világháború végén édesanyjukkal, nagy kalandok és fogság után Argentínába emigrált. Miklós családjával együtt 1966-ban az ausztráliai kivándorlás mellett döntött. A nagyszámú Mizsey leszármazottak ebben a két országban élnek, magyarul már senki sem beszél, ám a családi hagyományban megmaradt a magyar származás, és Lajosmizse alsólajosi részén a romos kúria emléke. **Mizsey Mária** (1895–1961) feleségül ment Ricsováry-Takács József (1889–1966) huszártiszthez. András fiuk 1925-ben született. Takács József felesége rokonsága révén (az eredeti felvidéki Hricsovszky nevet Ricsováryra magyarosítva) veszi fel az előnevet, majd az I. világháborús érdemeiért vitézséget kap. András fia is vitézséget kap, és bár nem követi a családi hagyományt, azaz nem megy a Ludovikára katonatisztnek, hamar megismerkedik a Mizsey-birtokkal, a lovakkal, a mezőgazdasággal. Ricsováryék gazdasága nemcsak mintabirtok, hanem kísérleti gazdaság is volt egyben. András a háború utolsó évében végig járta majdnem egész Európát, lóháton, ahogyan apja az első világháborút. A szétszakított család tagjai alig tudtak egymásról, apjával egy német fogolytáborban találkozott. Hazatérésük a kálváriák kezdetét jelentette, államosítás, internálás, munkanélküliség, megalázás, osztályidegenség. A nagy büszkeséggel 1941-ben felépített Ricsováry-kúriát is elérte az államosítás, iskola, majd a termelőszövetkezet vette át. A gazdasági felszerelést, mint ahogyan a berendezést is a németek, a zabráló szovjet katonák és a nemtörődöm lakosság hordta szét. A család Budapestre menekült és a névből csak R. Takács maradt. Aztán jött a házasság, a gyerekek és a nyomdaipari tevékenység. András számára adatott meg, hogy szüleit és utolsó Magyarországon maradt nagybátyját, Mizsey György volt országgyűlési képviselőt a lajosmizsei családi kriptában temesse el. András apósának nevét (a rendőrtiszt és diplomata Módly István, 1898–1952) is rávésték a sírkőre, de holttestét sohasem találták meg, Recsken a mai napig nem ismert tömegsírban temették el halálra dolgoztatott rabtársaival együtt. (Egyébként ott raboskodott Recsken még három másik honfitársa is Lajosmizséről, a Baranyi testvérek, Márk és Pál, valamint Gál Lajos).

A romos állapotú Mizsey-kúria Alsólmizsén, 2010-es évek vége

A családtagok, valamint a külföldi leszármazottak, ritkán ellátogattak Lajosmizsére, és mindig megnézték a pusztuló alsólajosi Mizsey-kúriát, és a felismerhetetlenségig átépített Ricsováry-majort. A Mizsey-Ricsováry családból vitéz Ricsováry-Takács András feleségét, az 1933-as születésű Módly Györgyit, 2022. január 4-én kísértük utolsó utjára.

Irodalom:

Böszörményi Géza: Recsk, 1950–1953. II. kiadás. Budapest, 2006

Kürti László: Lajosmizse: falu, puszta, község, város. Lajosmizse, I-II. köt. 2019

Sugárné Koncsek Aranka: Jász történelmi arcképcsarnok. Jászberény, 2003

Pethő László (főszerk.): Jászberény története a kezdetektől a reformkorig. Jászberény, 2014

Levelek, Mizsey Péter (Pedro), Argentina, 2006, a szerző birtokában

Inrejú, Ricsováry-Takács Andrással, Budapest, 2003-2004

Prof. Dr. Kürti László antropológus

Ricsováry és Mizsey családtagok látogatása Lajosmizsén, 2012.
Balról az 1. Ricsováry-Takács András, mellette édesanyja Ricsováry-Takács Andrásné Módly Györgyi, jobbszélen elől a szerző, Kürti László

A kékfestő iparostól az Oscar-díjas szakácsig

Eigen Egon Oscar-díjas mesterszakács pályafutása (2. rész)

„Az élet olyan, mint a főzés. Minden attól függ, hogy mit, mikor és hogyan keverünk az ételhez. Néha a receptet követjük, néha viszont rögtönözünk." Roger Von Oech

Az első részben bemutattuk a jászberényi Eigen családot a dédnagyapától a dédunoka születéséig. Most Egon páratlan karrierjét mutatjuk be, hogyan lett korának leghíresebb mesterszakácsa, akit a szakma két Oscar – díjjal is jutalmazott, és számtalan kiváló séf vallotta mesterének.

Pályakezdése

A népes Eigen család már Pécset lakott, amikor fiatal főhősünk még a nagynevű Pécsi Ciszterci Nagy Lajos Gimnáziumban tanult. Az 1931-es évkönyvben írtak szerint *„valamilyen ok miatt kimaradt".* Tombolt a gazdasági világválság, szülei nem nagyon tudták fizetni tanítását, és e kényszer hatására már fiatal korában megfogalmazódott hitvallása: *„A harmincas évek válságos időszakában a szegények életcélja, filozófiája volt az, hogy a pék meg a szakács sosem hal éhen."* Ezért választotta a szakács mesterséget és a pécsi Nádorban indult szakmai pályafutása, amely nemcsak patinás szálloda volt, hanem étterme abban az időben már országosan is ismert rangos vendéglátó volt. Mindig büszke volt az itteni tanulóévekre, már kétszeres Oscar – díjas szakácsként 1973-ban olasz napokat szervezett a szálló éttermében „Mestervacsorák" néven.

Volt Kecskeméten egy ragyogó vendéglátóhely, a Beretvás Szálló. A szálló és étterem nemcsak a város egyik jellegzetes épülete volt, hanem a helybeliek egyik fontos közéleti találkozóhelye is. Sajnos a kedves olvasó ne keresse, mert 1958-ban lebontották, igaz a szocialista időkben már Béke Szállónak hívták. Itt tanulta meg az akkori idők szakmai fortélyait főhősünk, Eigen Egon.

Az 1930-as évek második felében nyílt meg az Elysée Kávéház a Kossuth téren. Pest egyik legdivatosabb helye volt, remek étteremmel. Itt is gyakornokoskodott főhősünk. Aztán dolgozott a DÉMUSZ-ban, talán ma már nagyon kevesen tudják, hogy a Nyugati Pályaudvar étterme legendásan magas színvonalú volt, természetesen az akkori kor színvonalában. Eigen később a magyar Parlament éttermében is dolgozott.

Nevezetes munkahelyei

Duna Szálló épülete

Duna (Bristol) Szálló

1951-ben nem akármilyen helyre került, mint a nagyhírű Duna (volt Bristol) Szállóba, amelynek akkor a legendás Rákóczi János (1897–1966) volt a főszakácsa. Mellette indult el szakmai karrierje, a későbbi interjúiban mindig is őt tartotta elsőszámú mesterének. Miután Rákóczi mester nyugdíjba vonult, Eigen Egon lett a konyhafőnök és Novák Ferenc lett a helyettese. A patinás galériás és mindenkor családias éttermét szívesen keresték fel a hazai és külföldi vendégek egy jó ebédre vagy vacsorára. A szálloda éttermének étlapján 140 ételféle és 40 féle italkülönlegesség között válogathattak a vendégek. Ezért talán nem is meglepő, amikor a New York Times 1966. október 28-i számában azt írta: *„A Duna-szálló vitathatatlanul Kelet- Európa legjobb szállodája volt."*

De ez a korszak is egyszer lezárult, a neves szállót 86 év után, 1966 decemberében végleg bezárták. Kedves olvasók, engedjék meg, hogy emlékezzünk egy kicsit, még ha ez ma már történelem is. A két világháború közötti időben a történelmi Duna korzón legendás szállodák és vendéglátóhelyek álltak, akkori nevükön sorban a Hotel Carlton, a Hotel Bristol és a Grandhotel Hungaria. Sajnos a második világháborúban ezek a szép épületek súlyosan megsérültek, így le kellett bontani. Az elpusztult klasszicista szállodasor a Duna pesti oldalán, a Lánchíd és az Erzsébet – híd között a hatvanas évek végéig Budapest egyik legfájdalmasabb sebe volt. De ezek a szomorú történetek egy külön tanulmányt érdemelnének, így most a külön részletekbe nem megyünk bele.

Amikor bezárt a Duna Szálló, azaz *„berobbantották az öreg falakat, összedőlt egy nagy múltú, szálloda épülete".* A Duna Szálló márka volt a szó igazi értelmében, de bezárásakor a főszakács is „munka nélkül" maradt. A vállalat azzal bízta meg, hogy járja végig a kiemelt vidéki szállodákat és adja át tapasztalatait. Eigen Egon nem sokáig volt munka nélkül, mert miután 1967-ben helyreállították és felújították a *Margitszigeti Nagyszálló* 1966-os dunai árvíz által megrongált részeit, alkal-

A Duna Intercontinental Szálloda építése.
(A kép jobb sarkában a lebontás alatt álló Duna (Bistrol Szálloda)

mazta a *„munkanélküli mesterszakácsot”*.

1968-ban *Egon bácsi* – ahogy kollegái hívták az Oscar-díjas mesterszakácsot – Kalla Kálmánt hívta meg helyettesének. Talán megfigyelte a kedves olvasó, hogy akkoriban – az *„átkosban”* – minden jobb szakács nagyhírű szállodák éttermeiben helyezkedett el. Ha például nem volt borjúláb, egy telefonnal el lehetett intézni, hogy legyen. A szállók gazdag nyugati valutával fizető vendégeit ki kellett szolgálni.

A kép balszélén Eigen mester, jobbra pedig a fiatal Kalla Kálmán

Duna Intercontinental Szálloda

Ennek a szállodának a felépítésében egy fontos elem volt, hogy évtizedek után először itt jelentkezett nyugati beruházó. A szálloda tervezésére kiírt pályázaton a fiatal Finta József terve nyert. Ez volt az első olyan hazai szálloda, amely már egyértelműen a jobb módú külföldi közönség részére készült. A szállodai és éttermi igényessége vetekedett a nyugat-európai színvonallal. Hosszú évek távlatában a Duna Intercontinental megformálása kiállta az idők próbáját, ma már Hyatt néven a magas színvonalat képviseli. Ez a hotel lett Budapest első luxuskategóriájú szállodája. (1994 óta Budapest Mariott Hotelként működik.) Amíg a régi Duna Szállónak 170 alkalmazottja volt, az új luxusszállónak viszont 550 fő.

Amikor 1969 szilveszterén a Dunaparton megnyílt a luxusszálloda, Eigen Egon lett az executive séf, az általános helyettese pedig Gullner Gyula volt. Lusztig Tamás a *Randevú*, Elek István a *Bellevue*, Kalla Kálmán pedig a *Csárda* étterem konyháját vezette. Ekkor írta a korabeli szakmai sajtó, Eigen Egon konyhafőnökből, Gullner Gyula, Kalla Kálmán és Lusztig Tamás helyettesekből összeállt a legendás *„aranycsapat”*. A három étterem olyan színvonalat kínált, ami addig Magyarországon nem létezett. Csak a korabeli szakmai sajtó leírására támaszkodva, néhány adat az Intercontinental konyháinak kapacitásáról: a hotel három konyhájának mintegy 160–170 dolgozója van (pedig akkor sem volt ismeretlen fogalom a munkaerőhiány), naponta több mint 1400 ebédet és vacsorát készítettek, nem is beszélve a 450 reggeliről, melyeket általában a szobákban, illetve a lakosztályokban szolgáltak fel. Eigen Egon biztos kézzel, kellő szakmai rutinnal és hozzáértéssel vezette ezt a hatalmas konyhai apparátust, melynek minden munkafolyamatát szinte percnyi pontossággal és precizitással tervezték meg.

A képen balról jobbra Eigen Egon, Kenderessy Zoltán, Horváth Mihály és Túros Emil (csapatkapitány) látható

Évtizedekkel később – 2014-ben – Kalla Kálmán a Gundel-díj kitüntetés átvételekor így nyilatkozott mesteréről: *„A ma Magyarországon kiosztott szakmai elismerések kissé talán devalválódtak azáltal, hogy túl egyszerűen lehet azokat megszerezni. Már fiatalon is lehet valaki mesterszakács, pedig az én értékrendem szerint az igazi mesterszakács Eigen Egon volt, akire mindannyian felnézhettünk.”*

De ebben az interjúban „Egon bácsi” szigoráról is beszélt, valamint arról, hogy mennyire jó ember volt: *„Nekem Eigen Egon Oscar-díjas mesterszakács, és jó ember volt a mesterem. Szeretett és úgy szabadultam fel, hogy az utolsó napon csodálkozva rám nézett és annyit mondott „Te, Kálmán, én meg se pofoztalak három év alatt...” Pedig Egon bácsi osztotta az embereket rendesen, volt hogy simán szájon vágta a séf-helyettesét. [...] Én akkor már a pincében voltam, mert belegondoltam, ha ekkorát bemosott a helyettesének, mit kap majd az inas? Nagyon jó mester volt, de természetes, hogy ma már rengeteg dolgot nem úgy csinálok, ahogy Egon bácsi tanította.”*

Szakmai (külföldi) sikerei (díjai)

Az 1956-os forradalom után a 60-as

évek elején a Kádár – rendszer konszolidálódott, megszűnt az ország nyugattól való elzárkózottsága. A nagy sikerű 1964-es genfi Magyar Hetek után a magyar szakácsművészek sok külföldi meghívást kaptak. Az 1938-as világkiállítás után majd harminc évvel, 1966-ban újra dobogóra álltak a magyar séfek. Ugyanis *Séfek a dobogón* volt a verseny elnevezése.

A magyar szakácsok sikerének komoly nemzetközi és hazai visszhangja volt. Minden nemzet szakácsának öt fogásból álló menüt kellett elkészíteni üvegfalú konyhákban, és a főzést közben több ezren nézték végig. A magyar szakácsok aranyérmet nyertek és a csapatversenyben pedig ezüsttálat kaptak. Elhozták a *Nemzetközi mesterszakács* elnevezésű kitüntetést, amelyet a szakácsok Oscar-díjként emlegetnek.

A kedves olvasó jól tudja, hogy az Oscar-díj a filmesek világában vált ismertté. De akkor mi is ez a *szakács-Oscar-díj.* Az USA-ban, Florida államban lévő Miami Beach-ben egy szakácsdinasztia alapította, négyévenként rendezik meg, és meghívják a világ számos országából a legjobb szakácsokat. A díj pénzzel nem jár, csupán erkölcsi elismerést jelent, de nemzetközileg igen jelentős. Maga a díj aranyból készült és egy álló szakácsfigurát ábrázol. Így, azután nem volt véletlen, hogy a nagy siker után például Eigen Egont és Kenderessy Zoltánt újra meghívták az USA-ba, hogy bemutassák legújabb szakácstudományukat. Ezen a versenyen a szocialista államok közül csak a magyar szakácsok mutathatták be tudományukat.

Egy 1967-es interjúban részletesen mesélt külföldi sikereiről. *„Kilencszer vezettem a konyhát a Lipcsei Nemzetközi Vásáron. Mindig kiemelkedő sikerünk volt. A mi éttermünkben csak pillanatokig volt szabad asztal".*

1972-ben a frankfurti szakács olimpián csapatban másodszor kapta meg az Oscar-díjat. Jellemző volt a szocialista rendszerre, hogy az a mesterszakács, aki kétszeres Oscar-díjat kapott a legrangosabb külföldi szakmától, saját hazájában kapott legmagasabb kitüntetése *„a belkereskedelem kiváló dolgozója"* cím lett.

Legendás történetek a mesterszakács életéből

Mesterszakácsok parádéja néven egy neves bemutatót tartottak az ínyenceknek és a konyhaművészet értőinek a legnevesebb magyar szakácsok részvételével 1969 áprilisában a Fehér Galamb étteremben. Ezen a háromnapos parádén a magyar gasztronómia tíz legjobb képviselője készítette el specialitásait. Idézzük fel a korabeli sajtóból, hogy az első napon kik is vettek részt. *Bálint Sándor,* a Royal Szálló, *Eigen Egon*, a Duna Intercontinental és *Novák Ferenc*, a Gellért Szálló konyha főnöke készítették el ételeiket. Mindenki kíváncsi rá, mi volt az étlapon? A korabeli újsághír erre is választ ad. Idézzük fel: *„Olasz módra készített zöldségleves, dorozsmai molnárponty és borjúfilé Krúdy módra."*

Eigen Egon, Siska József, Lontay Egon (a szakácsművészet Oscar-díjával)

„Vadat és halat, s mi jó falat"

Nem mindennapi vendégeknek adott otthont 1972. február 27-én a budapesti Hotel Duna Intercontinental. Ott ünnepelte ugyanis 40. születésnapját Elizabeth Taylor és férje, Richard Burton. Nem volt hétköznapi feladat kiszolgálni ezeket a világsztárokat. De Egon bácsi és helyettese, a nagykátai születésű, többszörös olimpiai és világbajnok mesterszakács, Nemeskövi Dénes kiválóan helyt álltak. A neves vendégek látogatása után az újságírók rögtön felteték az elkerülhetetlen kérdést. Mi volt a világhírű házaspár Elizabeth Taylor és Richard Burton kedvenc étele? A neves főszakács meg is adta a választ: *„A hortobágyi palacsinta, csirke roston és a dupla bélszín parajjal (dupla bélszín: egy darab beefsteak-nek megfelelő bélszínszelet, frissen megsütve, felszeletelve, tálalva, finom körítéssel, fűszeres vajjal és külön pecsenyével vagy berni mártással feltálalva."*

„Mister Paprikák" Athénban

A görög sajtó adta ezt a nevet a három magyar mesterszakácsnak, akik a *„magyar Rapszódia"* elnevezésű kiállításon a görög fővárosban nagy sikert arattak. A Hilton Szállóban több ezren ismerkedtek meg és kóstolták meg a magyar konyha remekeit. Név szerint Eigen Egon, Siska József és Som István alkották a magyar csapatot.

Eigen Egon családja

Írásunk végén ejtsünk pár szót a családjáról, akikről nagyon ritkán nyilatkozott. Egy interjúban azért elárulta, hogy egy kislánya van. Rögtön meg is kérdezték, hogy odahaza is szokott főzni? Igen – jött a válasz, ezzel segítek a feleségemnek, mert takarítani nem szeretek. Odahaza többnyire csirkét főznek. Nem azért, mert ő annyira szereti, hanem mert a kislányuk kedvence.

Legkedvesebb vagy talán legérdekesebb élményéről is kérdezték. Ha sok dolog összemosódott is az évtizedek forgásában a sokféle sült, mártás, körítés, azért akad talán valami kiemelkedően emlékezetes. Nos, ő azt tartja annak, amikor először arab vendégek jártak nála a Duna Szállóban (még az egykori Bristolban), s a nemzeti ünnepükön ők tanították meg Eigen Egont, hogyan kell készíteni a babgulyást paprika nélkül, arab módra.

1977-ben visszavonult, mint a Duna Intercontinental nyugalmazott konyha főnöke. 1932-ben, mint szakácsgyakornok kezdte a pécsi Nádor Szál-

lodában. Negyvenöt éven keresztül dolgozott a szakmában, mindent elért, amit egy séf elérhet. Korának legnevesebb éttermeiben dolgozott, keze alatt Oscar-díjas szakácsok egész sora nevelkedett fel.

Az élet kevés időt adott neki a nyugdíjas élet örömeihez, 1982-ben 65 éves korában hunyt el. Halálakor kiadott nekrológ utolsó sorával emlékezünk rá: *„Örökké nélkülöznünk kell már kedves, jellegzetes beszédmodorát, fanyar humorát, mindig kész szívességét. A szakácsművészet örök szomorúsága marad, hogy művészetének eredményeit csak rövid ideig élvezhettük. Eigen Egon kiváló tudására a tanítványok tehetségében és szép munkájában emlékezhetünk."*

Végül, mi, jászok büszkék vagyunk, hogy a magyar szakácsművészet egyik kiemelkedő mestere jászberényi születésű.

Források:
Amerikai Magyar Szó, 1970. december 10. 48. sz.
Barabás Tamás: Magyar konyhaművészek közelről. A Magyar Hírek Kincses Kalendáriuma, 1967
Kalla Kálmán nyilatkozta 2014 decemberében egy elektronikus gasztronómiai magazinnak.
Kereskedelmi Értesítő, 68. évf. 1975. május 20. 17. sz.
Munka nélkül a főszakács, Kisalföld, 1967. január
Népszava, 1966. november 11. 266. sz.
Népszava, 101. évf. 1973. január 31. 25. sz.
Pest Megyei Hírlap, 1969. április 20. 89. sz.
Vendég Eigen Egon. Mérleg Kereskedelmi folyóirat, 1972. 93–95.

Eigen Egon Oscar-díjas mesterszakács, kezében egy malacsültes tálcával

Mérleg Kereskedelmi folyóirat, 26. évf. 1982.ooktóber 1. 10. sz.
Veszprémi Napló, 1966. április, 109.
https://trademagazin.hu/hu/magazin-kalla-kalman-a-gundel-dij-2014-e-kituntetettje/
Oldalas magazin 5. évf. 12. sz.

Metykó Béla helytörténeti kutató

A kép közepém a Burton-Taylor házaspár, a kép jobb szélén a tragikus sorsú Grace Kelly

Pesti Futár, 31. évf. 1938. november 1. 19. sz.

VERSELŐ JÁSZOK ÉS KUNOK

Tavaszi versek

Tavaszváró

Illata ébred a Földnek,
Életre kelnek a völgyek,
Alföldi tájon szél jár,
Új kikeletre ma így vár.

Álmatag szíveket átfon,
Vadgerle rebben az ágon,
Várja a nap ragyogását,
Olvadó víz csacsogását.

Mennyei fényár, ha ébred,
Boldogság mámorát érzed,
Friss élet serken a fákon,
Apránként múlik az álom.

Tavaszodik

Tavaszodik, rügy fakad,
Patakocska már szalad,
Kémény füstje tekereg,
Árva madár kesereg.

Szélvitorla megdagad,
Útra kel a kis csapat,
Lyukas vödör mindened,
Vidd haza a kincseket!

Hideg eső csepereg,
Vizesek a cserepek,
Csacsi füle integet,
Szárítsd meg az ingedet!

Tavasz van

Rigó dalol, rügy fakad,
Pázsit selymén gyík szalad,
Réten pipacs mosolyog,
Bárányfelhő gomolyog.

Patak követ tisztogat,
Gerle sugdos titkokat,
Kertben gyomlál anyóka,
Érik a sok szamóca.

Akácnektár kicsorog,
Bolondgomba vigyorog,
Fűben fényes, szép bogár,
Teli van a kis kosár!

Rózsaszirom bársonya,
Palkó vizes lábnyoma,
Buksi orra csupa sár,
Nemsokára itt a nyár!

Tóth Marianna

Szóljunk hát ismét eleinkről

A cikk szerzői arra vállalkoztak, hogy Jászfényszaru híres szülötteiről vagy az itt élőkről információkat gyűjtsenek és egy cikksorozatban közreadjanak. Az arcképcsarnokban azokról emlékezünk meg, akik a tudomány, építészet, művészet tárgyi, szellemi javaival értékeket, örökséget hagytak ránk jászfényszarusiakra is, akikre méltán lehetünk büszkék – akkor is, ha az élet másfelé vezette útjukat. *„Hogy dicső eleink nyomain járni taníthassunk...”*

Akiről már olvashattunk: **Mirkovszky Géza** (Jászfényszaru, 1855. július. 25. – Budapest, 1899. november 14.): Mi újság Fényszarun? c. helyi lapban (2010/06) Farkas Kristóf Vince értékes írásában már részletesen olvashattunk a művész életéről, munkásságáról. Ezt az írást közzé tette a jászfényszarui városi könyvtár is (2020/04/01), amely elérhető az internetes helytörténeti felületén (jaszfenykonyvtar.hu).

A festőművész, grafikus, építész, belsőépítész Mirkovszky – újabb adalékok a művészről és családjáról.

„A művész gyerekkoráról keveset tudunk. A lexikonok szerint Jászfényszarun született 1855. július 25-én. Mirkovszky a középiskola elvégzése után három évet a Műegyetemen tanult, de anyagi gondok miatt kényszerűen elhagyta az egyetemet és körül-belül két évet vasúti díjnokként dolgozott. Az Osztrák-Magyar-Monarchia 1878-as boszniai megszállásában már mint hadmérnök vett részt.

A katonai akció után Mirkovszky Géza a bécsi Műegyetemen a híres építész Theopil Hansen iskolájában tanult 1879 és 1883 között, de a bécsi Képzőművészeti Akadémiát is látogatta. Itt közeli barátságba került a szintén magyarországi Gerster Kálmán építésszel, akivel később több munkán együtt dolgoztak. Hazatérve Thék Ede műhelyének készített enteriőrterveket. Azonban a nyugtalan Mirkovszky ismét útra kelt és Berlinben telepedett le, ahol főként iparművészettel, így bútor, könyvcímlap tervezéssel foglalkozott, de már ekkor akvarelleket is festett. A berlini Festőakadémián egy évig művészeti tanulmányokat folytatott. Külön érdekesség, hogy berlini korszakában a Koch testvérekkel együtt festette meg a Nero római császárról szóló körképet.

Hazatérve Budapesten a híres XIX. századi festő, Lotz Károly mellett dolgozott rövidebb ideig. A művészettörténészek szerint Mirkovszky Lotz mestertől több jellegzetességet átvett.” (Farkas Kristóf Vince)

Mikovszky Géza festménye a debreceni Zenede mennyezetén ***Fotó: köztérkép***

Az 1890-es évek elején Debrecenben élt hosszabb ideig. Több freskót festett, így például Debrecenben az Aranybika Szálló nagytermében, a Kereskedelmi Akadémia és a Zenede nagytermében is. Kodály Zoltán Zeneművészeti Szakközépiskola épülete, a “Zenede Palota”, amely hazánkban elsőként épült zeneoktatási célra 1894-ben. Az országosan védett műemléképület díszterme, a Kodály Hangversenyterem mennyezetfreskója az egyetlen megmaradt Mirkovszky-alkotás. Faliképe készült a budapesti Baross Kávéházban is.

Első házassága még a berlini évei előtt nagyon rövid volt. Második felesége Greguss Gizella festő és iparművész, rajztanár, Budapesten a Képzőművészeti Főiskola elvégzése után az Iparrajziskola megalapítója és vezetője volt 22 éven keresztül. Gyermekük, Mirkovszky Mária mozdulat és táncművész, rajztanári és énektanári oklevelet is nyert. Mind a kettőjükről bővebben írunk a következő lapszámokban.

A Debreceni Kereskedelmi Akadémia épülete

130 éve nyitotta meg kapuját a Debreceni Kereskedelmi Akadémia (1892–2022).

Szabó Anna Viola „A magyar művészet eleven ereje”– Egy építész, egy festő és egy fényképész találkozása a XIX. század végi Debrecenben c. tanulmányában az alábbiakról olva-

sunk: 1892 őszén, Debrecen főterén megnyitotta kapuját a Gerster Kálmán műépítész tervei alapján fölépült Kereskedelmi Tanintézet és a Debreceni Kereskedő Társulat új palotája. Ez utóbbinak termeibe Mirkovszky Géza festőművész készített falfestményeket, amelyeket Chylinski György fényképész örökített meg az utókor számára, amely másképp nem is ismerhetné ezeket az immár elpusztult képeket. A három szereplő e ponton összekapcsolódó történetét meséli el az író.

Mirkovszky Géza festménye az Iparművészeti Múzeumról ***Fotó: Thaler Tamás***

A korabéli híradásban: *„A debreczeni kereskedelmi akadémia új épülete. Első helyen említendő a kereskedelmi akadémia palotája, melyben most a tanszerkiállítás fő csoportja van. A 170.000 frtba került szép intézet a templomtér nyugati oldalát díszíti. Két külön épületből áll: egyik a keskeny homlokzattér ügyes fölhasználásával szerkesztett főépület, melynél a tervező Gerster Kálmán budapesti műépítő a külső nehézségeket teljes szerencsével győzte le, másik a keskeny, hosszú telekre a főépülettől bentebb állított két-emeletes iskola mintaszerű beosztásával, tökéletes világításával, szellőztetésével és fűtésrendszerével.*

A főépület ékes része a nagy díszterem, melyet Mirkovszky Géza freskóképei ékesítenek. Magyarország kereskedelmének korszakait ábrázolják a kiválóan sikerült falfestmények."

2018. június 20-án megjelenő Debrecen–Nagyváradi értesítő lapban pedig arról olvashatunk, hogy felújítják az egykori kereskedelmi akadémiát Debrecenben, Magyar Ház is helyet kaphat benne.

Eredeti állapotába állítják helyre az egykori Debreceni Kereskedelmi Akadémia épületét, miután megtalálták az eredeti seccókat – művészi falfestményeket – az épület dísztermében. A város szándéka, hogy az épület a 2020-as évek elejére régi pompájában adjon helyet társadalmi eseményeknek. Egyik helyisége Magyar Ház funkciót kaphat, ami új platformokat kínál fel a döntően már szórványban élő magyar nemzetiségnek: a Partium értékeinek bemutatásában, továbbá nemzetpolitikai kapcsolatok kialakításában és intézményekkel való kapcsolattartásban vehet részt.

Az 1800-as évek végén a virágzó kereskedelemmel rendelkező Debrecenben a Kereskedő Társulat először a kereskedelmi szakiskola fenntartását, majd azzal együtt a Kereskedelmi Akadémia épületének megépítését határozta el. A Debreceni Kereskedelmi Akadémia később Megyei Könyvtár épülete is volt, jelenleg üresen áll, várja „új életét".

A Kereskedelmi Akadémia reprezentatív belső tereinek belsőépítészeti, képző- és iparművészeti kialakítását ma már csak képekről ismerjük. Az emeletes épület földszinti részén üzlethelységek voltak, a felső szinten az Akadémia terei kaptak helyet. Az itt található díszterem gazdagon díszített térrész volt. Az épület a 20. század közepéig tartotta meg eredeti funkcióját, ekkor a Megyei Könyvtárat helyezték el benne. Az új funkció miatt több átalakítást hajtottak végre, festményeit és egyéb díszítő festéseit lemeszelték. A könyvtár új épületbe történő költöztetése után, az épület 2007-től nem töltött be funkciót a város életében. Az épületben 1958-ban tűz is pusztított, amely tovább rongálta a falfelületek állapotát.

A fennmaradt fényképek és a helyszín vizsgálata alapján az épületben 23 db különböző méretű falfestmény, több száz négyzetméternyi díszítmény, stukkó, márványozás található. A festményeket Mirkovszky Géza készítette 1893-ban. A festő ebben az időszakban élt Debrecenben.

Érdeklődéssel kísérjük figyelemmel a – sajnos, egyenlőre csak várható – felújítást, reméljük, hogy egy szervezett tanulmányúton, vezetett várostörténeti sétán személyesen is betekintést nyerünk majd a jászfényszarui születésű művész alkotásaiba, életébe. Addig is kérjük az érdeklődő olvasókat kísérjék figyelemmel a helytörténeti kutatásainkat (Értékőr Műhely, Bedekovich népfőiskola), írásainkat.

Mirkovszky Géza millenniumi plakátterve

„Kultúrát nem lehet örökölni. Az elődök kultúrája egykettőre elpárolog, ha minden nemzedék újra meg újra meg nem szerzi magának." (Kodály Zoltán)

Források:
Vasárnap Ujság, 1894. augusztus 26.
Internetes források

Kovács Béláné Pető Magdolna,
a Bedekovich Lőrinc Népfőiskolai
Társaság elnöke

Kossuth-szobrot avattak Jászkiséren

Nemzeti ünnepünk előestéjén a felújított Művelődés Háza átadását követően leleplezték Kossuth Lajos szobrát Jászkiséren. Az 1848/49-es forradalom és szabadságharcra való megemlékezést a Pendzsom Néptánc Együttes műsora vezette fel a Művelődés Házában.

– Ezen a helyen, 1893-ban a 48-as Olvasókör tagjai közadakozásból építették fel saját használatra épületüket, ami olvasóteremből és táncteremből állt. 1980-ban kezdődött el a jelenlegi művelődési ház története, melyhez akkoriban kellett a Népművelési Intézet nyitott ház elnevezésű tervpályázata, Makovecz Imre építész és a Győri házaspár szellemi találkozása, valamint a jászkiséri emberek kétkezi munkája – mondta ünnepi beszédében Lukácsi György, polgármester. – A Kossuth térre Kossuth-szobrot álmodtunk meg. Az elképzelésből elhatározás lett, a megvalósítást pedig a kormány anyagilag és erkölcsileg is támogatta. A településen mindig is nagy tisztelet övezte Kossuth Lajost, hiszen Jászkisér közössége 1867-ben országgyűlési képviselőnek kérte fel a politikust – fűzte hozzá a városvezető. Pócs János, a Jászság országgyűlési képviselője köszöntőjében kiemelte, hogy a kormány által biztosított kétszáztizenötmillió forint támogatásból felújított művelődési ház méltó helyszíne a város kulturális rendezvényeinek. – Nemzeti ünnepünk egyik legfontosabb üzenete ma is az, hogy a magyarok százhetvennégy éve tartó szabadság iránti vágya töretlen – fogalmazott a honatya.

Az ünnepségen részt vett Fekete Péter, az Emberi Erőforrások Minisztériumának kultúráért felelős államtitkára is, aki díszbeszédében a szabadságharc triumvirátusát, Széchenyi István, Petőfi Sándor és Kossuth Lajos szellemiségét, fáradhatatlan tetteit méltatta. Fekete Péter példaként említette a jászkisériek kezdeményezőkészségét, összefogását, tenni akarását.

A rendezvényt a Pendzsom Néptánc Együttes és a Jászkiséri Csete Balázs Általános Iskola tanulóinak műsora gazdagította. Az 1848/49-es forradalom és szabadságharc eseményeiről, Kossuth Lajos politikai pályájáról Ádám Kálmán történelemtanár tartott színvonalas, tartalmas előadást. Az ünnepséget követően Maksó Péter káplán áldotta meg a Művelődés Háza épületét, majd a megemlékezők Molnár László tárogatóművész kíséretében a főtérre vonultak, ahol Millisits Máté Podmaniczky-díjas művészettörténész mutatta be a Kossuth–szobrot. A város új köztéri emlékműve Babusa János Mindszenty-díjas szobrászművész alkotása, melyet Nemes József regnáló jászkapitány leplezett le. Somodi Lajos református lelkész áldást kért a szobrot állító közösségre. Az eseményen közreműködött Molnár László Jászai Mari-díjas színművész. Az ünnepség végén az önkormányzat, az intézmények, civil szervezetek és közösségek képviselői elhelyezték az emlékezés koszorúit.

Illés Anita újságíró
Fotók: Pesti József

Lukácsi György polgármester

Fekete Péter államtitkár

Pócs János országgyűlési képviselő

Pendzsom Néptáncegyüttes

Ádám Kálmán tanár úr

A jászkiséri Csete Balázs Általános Iskola tanulóinak műsora

Molnár László színművész

Babusa János szobrászművész és Millisits Máté művészettörténész

A jászkiséri Kossuth – szobor az emlékezet koszorúival

Nemes József regnáló jászkapitány és felesége, Ilona asszony

EMLÉKEZÉS RÉGI JÁSZBERÉNYI TANÁROKRA XXX.

Az igazgatók V.

1953 és 1961 között Schuk Lajos matematika - fizika szakos tanár vezette a Lehel Vezér Gimnáziumot, aki 1961-ben megpályázta és elnyerte a Tanítóképző meghirdette állást.

Ekkor az intézet igazgatói megbízatását **Balog János magyar-latin** szakos tanár kapta meg.

Balog János (1928–2017) 1928. december 13-án született Jászfelsőszentgyörgyön. Édesapja, Balog Mihály, édesanyja, Beszteri Erzsébet. Hárman voltak testvérek, egy nővére és egy bátyja volt. A család anyagi helyzete miatt a hat elemi után nem gondolhatott továbbtanulásra. Egy szerencsés fordulat azonban megoldotta a kitűnő tanuló továbbtanulását.

Tanulmányai

Jászfelsőszentgyörgy plébánosa, Bánhegyi Béla javaslatára pályázott az Országos Falusi Tehetségmentő Alap Horthy-ösztöndíjára és sikerült elnyernie. S 1941-ben a jászapáti Széchenyi István Gimnázium tanulója lett. Az ösztöndíjnak köszönhetően az internátus, az ellátás, a tankönyv, minden felszerelés ingyenes volt számára. Ehhez azonban csak egy jó érdemjegy kerülhetett a jelesek közé a bizonyítványba, egyébként elveszítette volna az ingyenességet. 1949-ben jeles eredménnyel érettségizett és az orvosi egyetemre adta be jelentkezését, ez nem sikerült.

A Pázmány Péter Tudományegyetem – 1950-től Eötvös Loránd Tudományegyetem (ELTE) magyar – történelem szakára viszont felvették, de már az első évben szakot váltott, a történelem helyett latin szakon tanult tovább. Sokféle ifjúsági tevékenysége volt az egyetemi évek alatt, faliújság-felelős, DISZ-alapszervi titkár stb. Az utolsó, negyedik tanévben pedig a latin tanszék demonstrátora volt. 1953-ban kapta meg diplomáját Budapesten, az ELTE-n magyar-latin szakon. Maradhatott volna a latin tanszéken, de ő tanítani akart. A családi legendárium szerint csak úgy tudta megnyerni a tanszéket, hogy elmondta, ugyanebben az évben „kulák-lányt" vett el feleségül.

A jászberényi tanár

A diplomával a kezében Jászberénybe került, az akkor Mikszáth

Balog János a díszpolgári cím átvételekor 2011-ben ***Fotó: Bugyi Gábor***

Kálmán nevét viselő Gimnáziumba (ma Lehel Vezér Gimnázium). Polgári szemléletű, becsületes, tisztességes tanári testület fogadta, s ez jó indítás volt a tanári pályáján. Magyart, latint, németet és olasz nyelvet is tanított, osztályfőnök lett, első osztálya 1957-ben érettségizett.

„Mindig az egyetemes értékek voltak számomra fontosak. Igyekeztem tanárként a szeretet pedagógiáját megvalósítani. Az igazság, a józanész diktálta emberi magatartás volt számomra elfogadható. Úgy éreztem, sőt tudtam, diákjaim számára is ez volt nagyon fontos"- olvasható egy Balog igazgató úrral készített interjúban. (Kiss Erika: A szeretet-pedagógia lényegéről) Volt diákjai mindig, mindenütt nagy tisztelettel és szeretettel beszéltek róla, emlékeznek rá.

„Balog János az ifjabb nemzedékhez tartozik. És azt hiszem, élete végéig örökifjú marad. Nagyon szerettük. Ő az, aki nemcsak látja, hanem érzi is a diákot". (dr. Sass Pál, 1956)

„Órái barátságos, csaknem atyai hangulatban zajlottak. Sokunkat ismert, hiszen ő is jászsági volt. A jobb tanulókat arra ösztönözte, korrepetálják a gyengébbeket. Jó érzés volt, hogy a későbbi osztálytalálkozókon még csaknem mindegyikünkre és a velünk együtt töltött órákra is élénken emlékezett, és tudni akarta, mi lett belőlünk". (Uferné Sárközi Ágnes, 1960)

„Elhivatottsága, áldozatos munkája meghozta gyümölcsét, hisz osztályunk zöme továbbtanult, orvosok, tanárok, mérnökök, közgazdászok stb. lettek. Több volt számunkra, mint egy átlagos tanár". (Baráth Judit, 1966)

1956-ban a fiatal, kedvelt, az iskola DISZ tanácsadó tanárát a diákok beválasztották a forradalmi bizottságba. A Járási-Városi Forradalmi Bizottság tagjaként tagtársaival feladatuk a polgári rend fenntartása, a személy- és vagyonbiztonság biztosítása volt. A Magyar Dolgozók Pártja emlékeinek és irodájának védelmében levelet írt. Tevékenységéért a fegyelmi vizsgálat után városi szóbeli intés volt a büntetése. A Megyei Tanács Művelődési Osztálya viszont írásbeli figyelmeztetésben részesítette, de a büntetést egy év múlva *hatálytalanították*. Az elkövetkező években azonban megbélyegzett embernek érezte magát, mert adódtak ebből összeütközései kollégákkal.

A tanulmányi felügyelő

1960-ban kapott egy jobb lakáskörülményekkel, nagyobb fizetéssel járó álláslehetőséget, amit el is fogadott, de ehhez kellett az MSZMP-tagság is. A Szolnok Megyei Tanács Művelődési Osztályának középiskolai előadója, tanulmányi felügyelője lett. *„Ekkor volt „divatos" a középiskolák felügyeleti látogatásának a gyakorlata. Igyekeztem megfelelni ennek a felelősségteljes munkának, de ez nem mindig sikerült, mert nem minden iskola nézte jó szemmel a fiatal tanárok újszerű módszertani és nevelési elgondolásait. Úgy éreztem, hogy emiatt mindig falakba ütközöm, s egy idő után lemondtam az állásomról, kértem, hogy helyezzenek vissza Jászberénybe"*- írta Balog igazgató úr „Életutam – curriculum vitae" című írásában. 1961-ben vissza is került Jászberénybe, a Lehel Vezér Gimnázium igazgatójává nevezték ki, hiszen Schuck Lajos igazgató úr átkerült a Tanítóképzőbe.

A Lehel Vezér Gimnázium igazgatója

14 eredményes, sok új szervezéssel teli év következett igazgatói munkásságában. A kiváló szaktanári, a

diákokkal együttes munka minden tantárgyban kimagasló eredményt hozott, öregbítette az öreg iskola hírét. A törvények előírta új tanterveket maradéktalanul bevezették a Lehelben.

„Az ötvenes években a politechnika tantárgy is bekerült a klasszikusan értelmiségi pályát alapozó gimnáziumokba. Aztán az 5+1-es oktatási rendszer jött, melyben egy nap a szakoktatást, valamilyen szakmát alapozó ismereteket jelentett. (...) „A gimnázium vezetése – Balog János igazgató korszakában – komolyan vette ezt a feladatot, így a 21 fiú közül 20 a műszaki-gazdasági pályát választotta, mérnökök, technikusok lettek, csak egy, Dobos Gyula választotta a pedagógus pályát, s lett az irodalomtudomány jeles, országosan is ismert képviselője, kandidátusa" –olvasható Kiss Erika *Ötvenéves emlékeink* című írásában.

A Magyar Népköztársaság oktatási rendszeréről szóló 1961. évi III. törvénye értelmében az 1961/62-es tanévtől kezdődött a 4+2-es géplakatos szakközépiskolai képzés, melynek 10 éves életében 298 tanuló kapott a szakmunkás bizonyítvánnyal együtt érettségi bizonyítványt. Négy napban gimnáziumi ismeretekkel és szakmai ismeretekkel gazdagodtak, két napon gyakorlati oktatáson vettek részt a diákok. Ez a négy év a mindennapok valóságát is megmutatta számukra, ami meghatározó volt az életükben. Az érettségi után nagyon változatos életutat jártak be a szakközépiskolás lehelesek, de az életben mindenki megtalálta a helyét, legyen az egyszerű lakatos vagy ismertté vált sportriporter, államtitkár. Az 1967/68-as tanévtől új tanterv került bevezetésre, melynek keretében matematika, fizika, kémia, orosz, angol tagozatú osztályokat indított az iskola. A tagozatok eredményességét a diákok kiemelkedő országos felvételi aránya bizonyítja.

Más téren is színes volt az iskolai paletta. 1967-ben az iskola fennállásának 200. évfordulóján ünnepségsorozatra került sor. Ez adta az ötletet az iskola több évtizedig működő honismereti szakkörének létrejöttéhez. 1970/71-es tanévben indult a gyors- és gépíró iskolai magas színvonalú képzés. 1973-ban megalakult a Vásárhelyi István Bioszféra Kör.

1974-ben Balog igazgató úr indítványára elindítottuk az ifjúsági klubot, mely a szabadidő hasznos eltöltését jelentette, ahol felszabadultan szórakozhattak jó helyen, jó úton, jó közösségben a diákok. Nagy szükség volt erre, hiszen a városban nem sok ilyen lehetőség volt.

Balog János igazgató úr úgy jellemezte a tantestületi légkört, melyben dolgozni kezdett, hogy az

Balog János igazgatóságának első tablója

őszinte, egymás iránti tisztelet és megbecsülés, jó modor, az összetartozás öröme, a szeretet egymás és a tanulók iránt, bizalom volt a jellemző. Ezt egy idő után beárnyékolták a tantestületben lezajlott viták, megoldandó nehéz helyzetek, felvetett, de többször vélt sérelmek, személyes támadások a kollégák között és az igazgató felé. Néhány dolog, ami vitákat generált.

„Mindig a szakmai szempontok voltak fontosak számomra, a jutalmakat is a teljesítmény, a minőség alapján osztottuk ki" – emlékezett igazgató úr. Ennek ellenére az 1971-es fizetésrendezéskor egyesek nem voltak megelégedve a differenciáláskor kapott összeggel. Úgy vélték ők leértékelődtek. Volt, aki mások esetében jogtalan bérezésről beszélt, 200.- forintos béremelést állított a valós 100.- forintos helyett.

Volt, aki mintha nem ismerte volna a tényeket, azt állította, hogy az igazgató nem foglalkozik kiemelten a fizikai dolgozók gyerekeivel. Pedig külön szerveztek számukra egyetemi előkészítőket. Belekötöttek az igazgató házépítési pedagógus kölcsönfelvételébe is.

A felsőbb szervekhez is érkeztek bejelentések, feljelentések. Az ezekre indított vizsgálat megállapította, hogy sok a félreértelmezett történet, a bejelentők ismerete távol áll a valóságtól. Természetesen adódtak problémák, melyeket meg lehetett oldani, az iskola vezetésének ebben segítséget nyújtottak a felsőbb szervek, idézet a vizsgálati jegyzőkönyvből: *„Az iskola igazgatója igen jó megfigyelő, sok korábbi információval rendelkezik. Tervezőmunkája megalapozott, a korábbi évek tapasztalataira épül. Jól ellátja az iskola előtt álló feladatokat. (...) A matematika, fizika tárgyak, de személyenként egyéb tárgyaknál is szükséges, hogy az iskolavezetés jól összehangoltan, differenciáltan ellenőrizze az oktató-nevelő munkát – közvetlenül a tanórákat is".* A vizsgálati jegyzőkönyvében a tantestület tagjai is kaptak utasítást: *„Társadalmunk joggal várja el, hogy a testületre bízott ifjúságot az itt felvetődött huza-vonák hatásától mentesen oktassák és neveljék."*

Az 1974-es iskolai diákparlamenten nyilvánosságra került, hogy „van egy tanárkolléga, akit a diákok nagyon nem szeretnek. Kiderült, meglehetősen igazságtalanul, talán gonoszul is bánik velük, és ezt a fiatalok rosszul tűrték. (…) Én a diákok mellett álltam ki, a tanárnak felmondtam. Ebből lett az országos botrány" – mondta Balog János (Kiss Erika: A szeretet-pedagógia lényegéről). A tanár feljelentéseket tett, ezek után nagy kivizsgálás indult, mindenkivel beszéltek, mindenkit

kihallgattak. Az áldatlan, idegölő, emberpróbáló állapotot igazgató úr a munkaköréről való lemondással próbálta feloldani. 1975. május 22-én a Szolnok Megyei Tanács Művelődési Osztályán szóban felmentését kérte az igazgatói munkakörből, majd az ottani egyeztetésre hivatkozva május 24-én írásban megerősítette felmentés iránti kérelmét. A felmentést megkapta, kérésére a gimnáziumban tanári munkakörbe került, s megbízták a középiskolák magyar nyelv és irodalom tantárgyának szakfelügyeletével, bizonyítván ezzel, hogy jól végezte a munkáját.

31 év után

10 évig tanított még a Lehel Vezér Gimnáziumban és volt szakfelügyelő. Azaz összesen 31 évet oktatott és nevelt első munkahelyén. 1985-ben a jászárokszállási Deák Ferenc Gimnázium igazgatójának nevezték ki. 1990-ben innen ment nyugdíjba.

Nyugdíjas évei sem teltek unalmasan, nem igen unatkozott. Olasz nyelvet tanított, körülbelül 125–130 tanítványa volt, szinte mindegyikük sikeres nyelvvizsgát tett. Közéleti tevékenysége is bővült.

Közéleti tevékenysége

A város életében sokféle tevékenység találta meg, melyeket lelkesen és maximális eredményességre törekedve végzett el. Kuratóriumi elnökként a Jászkürt Alapítvány és a Jász Múzeumért Alapítvány munkáját segítette. Alapító tagja volt a Keresztény Értelmiségiek Szövetsége jászberényi szervezetének.

A Tudományos Ismeretterjesztő Társulat (TIT) megyei elnökhelyettese és a Jászsági Szervezetének elnöke, a Sáros András Alapítvány kuratóriumának tagja volt. Megyei, városi versenyeken, vetélkedőkön zsűrizett.

1990-ben néhány jászberényi választópolgár megkeresésére elvállalta a város 1. számú körzetében a képviselőjelöltséget, ebben a MDF támogatásáról biztosította.

A Jász Honvédekért Alapítvány kuratóriumának is elnöke volt. Ilyen minőségében mutatta be és ajánlotta például Babucs Zoltán *Jászsági honvédek a II. világháborúban* című könyvét.

A Jászapáti Baráti Egyesület által 2004-ben kiadott *Jászapáti képekben* című könyvet lektorálta

Munkájának elismerése

A Munka Érdemrend ezüst fokozata, 1967; a Kiváló Munkáért kitüntető jelvény, 1989; Emléklap Jászberény városában végzett több évtizedes kiemelkedő munkájáért, 2010; Jászberény Város Díszpolgára címmel tüntették ki 2011-ben.

2016-ban a képviselő-testület határozata alapján az 1956-os forradalom és szabadságharc emlékére alapított Pro Civitate díj tulajdonosa lett. A díjátadáskor elhangzott laudáció az akkori tevékenységének rövid összefoglalója: *„Balog János 1956. október 27-én a diákokkal együtt vonult ki az iskolából a szovjet emlékmű ledöntésére. A városban megalakult a Munkás-Paraszt és Katonai Forradalmi Tanácsnak – majd október 31-től Járási-Városi Forradalmi Bizottság néven – Balog János is tagja lett. Főbb feladatuk a polgári rend fenntartása, személyi és vagyonbiztonság biztosítása volt. 1956. november 2-án a város védelmének megszervezését tárgyalták, ahol szorgalmazta egy tartalékos katonákból álló tüzérezred létrehozását. Lépéseket tett a Magyar Dolgozók Pártja emlékeinek és irodájának védelme érdekében. Jelenleg a Jász Múzeumért Alapítvány kuratóriumának tiszteletbeli elnöke, a Keresztény Értelmiségiek Szövetsége Jászberényi Szervezetének aktív tagja."* (Rédei Panni: A forradalom és szabadságharc emléke, 2016.október 27.)

S egy különleges elismerés, ugyanis a Lehel Vezér Gimnázium 1956-ban végzett tanulói a 60 éves érettségi találkozójuk óta örökös tiszteletbeli osztályfőnöküknek tekintik.

Privát élet

1953-ban kötött házasságot a jászfelsőszentgyörgyi Pető Rózsa tanítónővel, aki később főiskolai, majd egyetemi levelező tagozaton elvégezte a testnevelés-történelem szakot, s 1966–1987 között a Lehel Vezér Gimnázium tanára és könyvtárosa volt.

Fiuk, János 1954-ben született. Kiemelkedő szakmai tudású, humánus szülészorvos volt, 1982-től Jászberényben praktizált, sokat tett a Jászság egészségéért. 2009-ben tragikus lovasbalesetet szenvedett. 2010-ben elhunyt.

Két unokájuk van. Ádám közgazdász, jogász, Donát önkormányzati képviselő, mezőgazdasági vállalkozó. Hat dédunokájuk született, közülük néggyel még találkoztak, ez sok örömet jelentett számukra.

2017-ben három hét eltéréssel hunyt el Balog János igazgató úr és felesége. Fiukkal együtt vigyázzák szeretteik életét. 2017. március 3-án a jászfelsőszentgyörgyi temetőben búcsúztak tőlük a családtagok, a tisztelőik. Legyen nyugodt örök álmuk.

Zárásként

1974-ben kerültem a Lehel Vezér Gimnáziumba, s első emlékem a kedves fogadtatás az igazgatói irodában. Balog János igazgató úr mosolya, szavai elűzték szorongásomat. A földi életből való távozásáról hallva Albert Schweitzer mondata jutott eszembe: *„Az egyetlen fontos dolog, amikor elhagyjuk ezt a világot, azok a szeretetnyomok lesznek, melyeket hátrahagyunk."* Ő sok szeretetnyomot hagyott hátra.

Források

Balog János unokájától, dr. Balog Ádám közgazdász-jogásztól kapott dokumentumok, melyeket ezen a helyen köszönök.
Krónika 2017 – 250 éves a Lehel Vezér Gimnázium, Jászberény
Kiss Erika: A szeretet-pedagógia lényegéről, 2011. április 11. Tutihír.hu
Kiss Erika: Ötvenéves emlékeink Papp Lajos építészmérnök, 2013. augusztus 6. Tutihír.hu
Rédei Panni: A forradalom és szabadságharc emléke, 2016.október 27. Tutrihír.hu)
Új Néplap 2011. április 5.
Új Néplap 2001. február 10.

Csörgő Terézia nyugdíjas biológia-kémia szakos tanár

Kérjük az 1%-ot

Kérjük adóbevallása elkészítése elkészítésekor adójának 1 %-át ajánlja a Jász Múzeumért Kultúrális Alapítvány javára.

A befolyt összeget a Redemptio c. honismereti lapunk megjelentetésére fordítjuk.

Adószámunk: 18824168-1-16

Búcsú Molnár József táncpedagógustól (1954–2022)

Több évtizede ismertük egymást. A tánc szeretetének erős köteléke fonta szorosra barátságunkat. A Lehel Társastánc Klubban Bagyari Ildikó, majd pedig dr. Mák Lászlóné, Hédi néni vezetésével eltöltött évek mindkettőnk életét jelentős mértékben befolyásolták. Jóska hivatásának választotta a társastáncot és annak tanítását, engem pedig a tánc másik műfaja, a néptánc csábított el.

Molnár József neve fogalommá vált a Jászság táncéletében, de jól ismerték munkásságát az országos szakmai körökben is. Ugyan néhány éve már nyugdíjba vonult, és mindennapjaiban nagyobb hangsúlyt kapott a család, de a tánc, az örök szerelem továbbra is élete elválaszthatatlan része maradt. Február 9-én, azon a borongós szerda délután azonban hirtelen vége szakadt minden szépnek és jónak, a nyugodt és boldog nyugdíjas éveknek. A sors gondolt egyet, és Jóskát az égi táncparkettre szólította. Megdöbbenve hallottuk a hírt hirtelen távozásáról, és képtelenek voltunk elfogadni a visszafordíthatatlant.

Molnár József Jászberényben született 1954. július 27-én. Általános iskolai tanulmányait a Gyetvai János Általános Iskolában (ma Nagyboldogasszony Kéttannyelvű Katolikus Általános Iskola) végezte, majd édesapja tanácsára az Ipari Szakmunkásképző Intézetben autófényező szakmát tanult. Közben beiratkozott a helyi tánciskolába, onnan pedig a Lehel Társastánc Klubba vezetett útja, ahová hamarosan húga, Anna is követte. Érettségi után a Műszeripari Szövetkezetnél kezdett dolgozni, de a táncművészet iránti erős vonzódása más irányba terelte pályáját. Tervei megvalósítását azonban egy időre megszakította a katonai szolgálat, amelyet Kalocsán a forradalmi ezrednél töltött le. Leszerelése után, 1977-ben a jászfelsőszentgyörgyi művelődési ház igazgatója lett. Itt ismerkedett meg Molnár Mariannal, akivel hamarosan összekötötte az életét és közös családot alapítottak. Mellette húgával együtt tovább táncolt a Lehel Társastánc Klubban, és ők lettek a táncklub legeredményesebb – egészen az „A” osztályig eljutott – versenytáncos párja. Közben Annával együtt Budapesten elvégezték a tánctanárképzőt, de Jóska még a jászberényi Tanítóképző Főiskola tanító-népművelő szakán is diplomát szerzett.

Ettől kezdve húsz éven keresztül Annával együtt vezették a csoportot. Virágzó időszak kezdődött a táncklub életében, amelyet számos szakmai siker és eredmény fémjelez. Folyamatosan koreografáltak, versenyeztek, nevelték az utánpótlást és táncosaikkal képviselték a Jászságot az országos és külföldi bemutatókon, versenyeken.

Molnár József

A csoport a formáció mellett szép eredményeket ért el a versenytáncban is. Több párjuk „B” osztályos versenyző lett, négy párjuk azonban eljutott az „A” osztályig, egy pedig a Magyar Bajnoki címig is.

Időközben Jóska munkahelyet váltott és a Tudományos Ismeretterjesztő Társaság jászberényi irodájában kezdett dolgozni, de foglalkozott csoportkíséréssel és idegenvezetéssel is.

A rendszerváltozás után Annával együtt főállású táncpedagógusok lettek. A család biztosabb megélhetése végett Jóska több helyen is (Hatvan, Jászfényszaru, Jászárokszállás) vezetett táncklubot, tánctanfolyamot, rendszeresen készített nyitó táncot szalagavatókra és zsűrizett táncversenyeken.

A testvérpár útjai 1994-ben szétváltak, de kapcsolatuk mindvégig szoros maradt és továbbra is kölcsönösen segítették egymást. Később Jóska lánya, Dóri is a tánc bűvkörébe került és gyakran segített édesapjának a tanításban.

Jóska és Anna kiváló táncpedagógiai munkássága révén Jászberény az ország egyik meghatározó társastánc bázisa lett. A Lehel Társastánc Klub 2019-ben ünnepelte fennállásának 50. évfordulóját. Ez azért is különösen jelentős, mert csupán néhány ilyen nagy múltú táncklub működik az egész országban.

Példaértékű szakmai munkájukat Pedagógiai-, Nívó-, és Déryné-díjjal, valamint Jász-Nagykun-Szolnok Megye Közművelődési díjával és Jász-Nagykun-Szolnok Megyéért díjjal ismerték el.

De az évek kíméletlenül peregnek felettünk, így csakhamar elérkeztek a nyugdíjas évek is. Jóska új terveket szőtt, s korábbi rohanó életét megzabolázva több időt szentelt családjának, különösen imádott unokáinak. De természetesen a tánctanítást sem hagyta el végleg. Nem is tehette volna, hiszen az már kitörölhetetlenül beleivódott a szívébe, lelkébe. De az égi hatalmak másképp rendelkeztek…

Szól a zene. Párok forognak a táncteremben, de a tanár úr már nem veri a taktust…

Molnár József táncpedagógust február 16-án, szerdán délután a családtagjai, rokonai, barátai, ismerősei, munkatársai, tanítványai és mi, egykori táncostársai kísértük utolsó földi útjára a jászfelsőszentgyörgyi temetőben. A kedvenc bécsi keringő dallamai csendültek fel sírjánál, amelyet beborítottak a szeretet és a tisztelet virágai.

Kedves Jóska! Minden valószínűség szerint már az égi ország táncparkettjén tanítod a keringő, a tangó, a rumba és a szamba lépéseit. Nagyon nehéz elfogadni, hogy nem vagy többé velünk.

Büszke vagyok rá, hogy ismertelek, hogy együtt táncoltunk, és együtt dolgoztunk számos szép kulturális programban.

A Jászság táncos közösségei, az egykori tanítványaid és táncostársaid nevében búcsúzom most tőled, emléked örökké velünk marad.

Kedves Jóska! Az Isten áldjon, legyen könnyű a pihenésed!

Hortiné dr. Bathó Edit egykori táncostársad

Jászladányi dalosok sikerei az Éneklő Ifjúság országos mozgalmában (1937–1938)

Édesanyámnak, aki több évtizeden át szervezte az Éneklő Ifjúság hangversenyeket Jászberényben.

A Jászság gazdag történelmi hagyományokkal rendelkező kistérség Magyarország területén – a zenetörténete is nagyon sokszínű. Sok muzsikus született itt, közülük voltak, akik helyi (például Pecsenyányszky/Palotásy János dal-és tánckomponista), míg mások országos szinten (például Déryné Széppataki Róza operaénekesnő) alkottak maradandót. Néhányan – többek között Rácz Aladár cimbalomművész – a világhírnévig is eljutottak. A jászsági zeneszerzők, énekes és hangszeres előadóművészek, valamint zenepedagógusok életének és működésének a feltárása sok lehetőséget kínál a tudományos kutatónak. Ez a dolgozat azt kívánja bemutatni, hogy zenepedagógia történeti vonatkozásban is érdekes és fontos adalékokkal tud hozzájárulni ennek a régiónak a zenei múltja, és a magyar zene történetéhez.

A kutatás jelen állása szerint a jászladányi polgári iskola diákjai, vitéz Somfai László vezetésével voltak a Jászságból az elsők, akik 1937-ben és 1938-ban, részt vehettek az akkoriban szárba szökkenő Éneklő Ifjúság mozgalom országos rendezvényein, ily módon elvihették a Jászság hírét a fővárosba. A későbbiekben több jászsági iskola is bekapcsolódott a mozgalomba. Jelen dolgozat az első, jászladányi sikereket kívánja bemutatni.

Jászladány településének és iskoláinak rövid bemutatása

Jászladány a Jászság legdélibb részén, a Zagyva és a Millér között terül el. A település területe 92,73 km^2, belterülete 4,48 km^2. Lakosságának száma 2010-ben 5926 fő volt.

A falut 1067-ben, a Zászty apátság alapító levelében említették először. 1399 és 1828 között a különféle okiratokban különböző neveken szerepelt, a település mai nevével először 1910-ben lehet találkozni. 1550-ben a törökök összeírásában a jászokkal régóta együtt adózó településként szerepelt a falu. Jászladány 1731-ig Jászalsószentgyörgy leányegyháza volt, majd, miután 1733 és 1736 között felépült a kőtemploma, önálló anyaegyházzá vált. Az 1745-ös redemptio idején 129 család váltott földet, saját településük mellett a kiskunsági Bene puszta egy részét is megváltották. Jászladány 1828-ban mezővárosi rangra emelkedett, de városi rangját csak az 1980-as évekig tudta megtartani a település.

Gaál István a Jászladány történetével foglalkozó munkájában a 18. század második feléig vezette vissza a jászladányi oktatás történetét. Ekkor, mint máshol is, külön csoportban tanították a fiúkat, és külön csoportban a lányokat. A tanítás az egyház feladata volt, az iskolát a helyi plébános vezette. A tanítókat kinevezték, a kántoroknak az ének mellett sokszor más tantárgyak tanításának a feladatát is el kellett látniuk. Ebből az időszakból csak néhány tanító neve maradt fenn az utókorra.

Az 1848/49-es forradalom és szabadságharcot követő időszakban megnövekedett Jászladány lakossága, ezzel párhuzamosan pedig megnőtt a tanköteles korú gyerekek száma. Míg 1846-ban 350 tanuló volt a településen, tíz évvel később, 1856-ban már 680, így az addigi iskola épülete kicsinek bizonyult. 1853-ban kezdték el, és 1857-ben fejezték be az úgynevezett templomi iskola építését. Hosszú időn át ez az egy iskola működött Jászladányban. A lakosság újból meginduló növekedéséhez igazodva új iskolára lett szükség – 1898-ban épült meg Jászladány második iskolája, az Erzsébet iskola. A 19. század legvégén, 1897/98-ban jött létre az I. számú tanyai iskola a Milléren túli tanyavilágban, míg a II. számú tanyai iskola 1902-ben a Besenyszögi útnál, a Millér mellett. Ekkoriban épült fel a község gazdasági iskolája is, ahol az elemi iskola hat osztályának elvégzése után, a gazdasági ismereteken túl háziipart, főzést, szabás-varrást tanítottak. A városi és a Ligeti iskolák szintén a 20. század elején épültek meg. A településnek volt egy iparos iskolája is. 1926-ban Knaute Ilona polgári iskolai tanárnő alapította meg a Polgári Iskolát, amely az első két tanévben az Erzsébet iskolában kapott helyet. A harmadik tanévben az iskola a Felvégi öreg temető mellett vásárolt egy házat tanítás céljára, majd ugyanitt egy nagyobb területet, ahol gyakorlati kertet hoztak létre. A Polgári Iskola a II. világháború utáni években szűnt meg.

1948-ban, a „fordulat évében" többek között az iskolák államosítására került sor: Jászladányban is államosították a felekezeti és a községi iskolákat.

Az Éneklő Ifjúság mozgalom

1925 februárjában Kodály Zoltán Budapesten, a Wesselényi utcai polgári iskola kóruspróbáit hallgatta Boruss Endre vezetésével, amikor felmerült benne a gondolat, hogy Psalmus Hungaricus című művének február végére tervezett zeneakadémiai előadásán a vegyeskar szoprán szólamát gyermekkarral kellene megerősíteni. A Magyar Zsoltár végül Boruss Endre és fiúkórusának közreműködésével szólalt meg a Zeneakadémián. Kodály ezt követően nekik ajánlotta a Villő, valamint a Túrót eszik a cigány című gyermekkarait. E két új Kodály-gyermekkart Boruss Endréék Kodály Zoltánnak az 1925. április 2-án, a Zeneművészeti Főiskolán tartott Magyar Dalestjén mutatták be. Ezzel új korszak kezdődött el a magyar énekkarok történetében.

Az új korszak többek között magával hozta a kotta- és folyóirat kiadás megindulását (1931: Magyar Kórus, 1933: Énekszó), de a hangjegyes folyóiratok szerkesztői – Bárdos Lajos, Kerényi György és Kertész Gyula – érezték, hogy ez önmagában nem elegendő ahhoz, hogy országszerte felhangozzék az énekszó, valamint, hogy összefogja az egymástól elszigetelten működő énektanárokat. Bárdos Lajos feleségének ötlete – a kottakiadást az éneklő iskolák közös hangversenyével kössék össze – megoldást jelentett a problémára. Az első, Éneklő Ifjúság elnevezésű hangversenyt 1934. április 28-án tartották a Magyar Kórus és az Énekszó című folyóiratok szervezésében a Zeneművészeti Főiskolán. 14 iskola 14 karnagya fogott össze, 1200 gyermek ajkán zengtek a középkori, reneszánsz és barokk művek, a magyar népdalok és az új magyar kóruskompozíciók. A hangverseny végén Gebhardi kánonja csendült fel az összkar előadásában. Ez a nagysikerű, történelmi hangverseny lett a kiindulópontja

annak a mozgalomnak, amely gyermekek tízezreit lelkesítette a következő évtizedben: 1934 és 1944 között országos méretűvé vált az Éneklő Ifjúság mozgalom.

A jászladányi sikerek kovácsa: vitéz Somfai László

Vitéz Somfai László (Veszprém, 1907–Szeged, 1972), a szegedi Polgári Iskolai Tanárképző Főiskola frissen végzett tanára 1930-ban került a Jászladányi Magán Koedukációs Polgári Fiú- és Leányiskolába magyar és történelem szakos tanárként. Ez volt élete első munkahelye. Bár nem volt énekszakos képesítése, mégis tanított éneket, és ami ennél is fontosabb: évek alatt, szívós, kitartó munkával nagyon sikeres kórust nevelt ki az iskolában. Vitéz Somfai László fia, Somfai László zenetudós, világhírű Bartók- és Haydn-kutató – Jászladány szülötte – így emlékezett vissza Vikárius Lászlónak adott interjújában édesapjára és a jászladányi évekre: *„... apám volt az, aki a tanári diploma mellé – gondolom – valami zenét tanult. De ő maga nem játszott hangszeren. Énekelni szeretett. Gyerekkoromból maradtak olyan emlékeim, hogy a romantikus dalrepertoárt kellett kísérnem, amikor vendégek jöttek hozzánk, mert apám énekelt – de az igazi hobbija a kórusdirigálás volt. Azt se tanulta. És nagyon is sikeres volt az életének abban a szakaszában, amikor ezt a luxust még megengedhette magának. Jászladány polgári iskolai kis diákkórusával (Jászladányban születtem, a szüleim ott ismerkedtek meg; ott volt az első munkahelyük) a harmincas években meghívták az Éneklő Ifjúság egyik első nagyobb országos találkozójára. Úgy tudom, hogy az ő kórusa volt az egyetlen vidéki résztvevő. Kerényi György, Bárdos Lajos válogatták ki a meghívandókat. Állítólag nagyon sikeresen és jól énekeltek Kodályt és egyebeket. ...”*

Ha vitéz Somfai Lászlónak nem is volt énektanítói és karnagyi oklevele, karvezetői sikerét többek között az iskola 1935–36-os tanévének értesítője is bizonyítja, amikor az ifjúsági egyesületek eredményeinek felsorolásánál ez olvasható: *„Ifjúsági énekkarunk 75 válogatott tanulóból áll. Vezetője vitéz Somfai László. Minden iskolai ünnepélyünkön, sőt községi ünnepélyeken is szerepelt ez a kitűnően összeválogatott háromszólamú énekkar. A kiváló vezetésnek köszönhető, hogy az énekkar minden nyilvános szereplését szünni (sic!) nem akaró tapssal jutalmazta a közönség. Ebben az évben főleg kánonokat tanultak, amit énekkaruk kitűnő szerepléséhez hozzászokott hallgatóink nagy tetszéssel fogadtak.”* Ekkor már hatodik éve tanított az iskolában vitéz Somfai László. Jászladányi éveit, ottani karnagyi munkáját azonban az a két fővárosi Éneklő Ifjúság hangversenyen való szereplés koronázta meg, amelyekről a következőben esik szó.

Bemutatkozás a fővárosban 1937-ben

1937 májusában, első alkalommal, a jászladányi polgári iskola Éneklő Ifjúság hangversenyt szervezett Jászladányban, amelyen a házigazda kórus mellett fellépett a jászapáti kir. kat. gimnázium énekkara Dévald József vezetésével, valamint a jászladányi róm. kat. elemi iskola és a jászladányi állami elemi iskola diákjaiból szerveződött kórusok Kövesdy László és Antal Károly vezényletével. Bárdos Lajos, a Liszt Ferenc Zeneművészeti Főiskola tanára is részt vett a jászladányi hangversenyen: elismerő, biztató és buzdító szavaival az ifjúság fegyelmezettségét, jólképzettségét és Somfai tanár karvezetői készségét a hangverseny közben mondott előadásában értékelte. A jászladányi polgári iskola a helyi hangversenyen való kiváló előadásával érdemelte ki, hogy részt vehetett 1937. június 6-án Budapesten, a Margit-szigeten rendezett Éneklő Ifjúság hangversenyen.

Az iskola e jeles esemény alkalmából a szokásos kétnapos kirándulását ezúttal Budapestre szervezte. A kétnapos kirándulás első napjának délelőttjén, június 6-án a jászladányi diákok az őket kísérő tanárokkal együtt megnézték a Budai várat, a Halászbástyát és a Mátyás templomot. Az iskola értesítőjében olvasható beszámoló szerint délután már a Margit-szigeten énekeltek az Éneklő Ifjúság hangversenyen: *„... A sokezer gyermek éneke átjárta a sziget minden zegét-zugát, de belemarkolt az emberek szívébe is. Büszke öröm töltött el bennünket, hogy iskolánk is részese lehetett a nagy eseménynek. ...”*

A kor egyetlen ének- és zenepedagógiai folyóirata, az *Énekszó* ekként számolt be 1937. szeptember 2-i számának *Hangversenyek* című rovatában az eseményről: *„Éneklő Ifjúság: ... A Margitszigeti Éneklő Ifjúság – az izgalmas, forró levegőjű Bartók-estek után – boldog ünnep volt egy szépséges, derűs táj keretében. Ott ültünk a zöld gyepen, tavaszi délután sok ezernyi vidám ember s lelkes, szépruhás gyermek körében, daloló csoportok vonulnak el hosszú sorban, mindenfelé fényképező idegenek, ragyogó szép idő, nyugalom, béke, csend. S közben gyönyörű ének hallatszik; a legjelesebb gyermekkarok dalolják Kodály és Bartók kórusait: Csukás Zoltán képzősei, Markóczky Irén polgáristái, T. Zala Anna népi ruhás csoportja, a kedves jászladányi vendégek, Romána nővér hatalmas kórusa, Szabó Józsefné és Maróthy Anna gyerekei, Preisinger László fiai, Radnai Paula vidám serege. A Pünkösdölőt Bárdos Lajos vezényli egyesített énekkar élén. A Magyarokhoz-kánont Vásárhelyi Zoltán. A közönség lelkesedett. A gyermekek pedig különösképpen élvezték, nemcsak a finom uzsonnát és a sziget szépségeit, de társaik énekét is. Végre ismét egy gyermekkar-koncert, melyet a gyermekek maguk is végighallgathattak! Másnap minden újság tele volt dicséretekkel és sok-sok képpel. Az Éneklő Ifjúság gondolata nagy diadalt aratott. ...”*

A sikeres szereplést követően a budapesti kirándulás második napján az Országházat, a Szent István Bazilikát, a Városligetet, az állatkertet és Millenniumi emlékművet tekintették meg a jászladányi dalosok.

Az ifjúsági énekkar vezetője, vitéz Somfai László így értékelte a maguk mögött hagyott tanévet az iskolai értesítőben: *„ ... 65 tagú énekkarunk az idén teljesen a Kodály iskola útján elinduló és felépülő új, a magyar néplélekbe mélyedő iskola által alkotott műveket vette műsorába. Kodály Zoltán, Bartók Béla, Bárdos Lajos, Kerényi György, Halmos László, Kertész Gyula stb. mellett azonban helyet adtunk a klasszikusoknak is. Praetorius, Lassus, Menegali, Cherubini, Liszt művek szerepeltek még műsorunkon. Májusban rendezett „Éneklő Ifjúság” hangversenyünk s ennek eredményességéből következő részvételünk a június 6-i margitszigeti „Éneklő Ifjúság” hangversenyen mutatják, hogy eredményes, jó munkát végeztünk. vitéz Somfai László”.*

Újabb fellépés a fővárosban 1938-ban

A jászladányi polgáristák kórusa az 1937–38-as tanévben ismét részt vehetett a budapesti Éneklő Ifjúság hangversenyén, így a kétnapos tanulmányi kirándulás 1938. május 15-én 130 tanulóval és a tanári karral, megint a magyar fővárosba vezetett. A 120 tagú énekkar, az előző évhez hasonlóan, részt vett a Gyermekhét alkalmából a székesfőváros és a Magyar Kórus által szervezett Éneklő

Ifjúság hangversenyen. *„... Délután háromnegyed 4 órakor csendült fel az első közös ének, amelyet ezer gyermek énekelt az állatkerti zenepavillonban (sic!). A hangversenyt a rádió is közvetítette, így az itthoniak is gyönyörködhettek éneklésünkben. Egy kisdiákunk, Nagy Lajos pedig élményeit mondta mikrofonba. Bartók, Kodály, Bárdos és Kerényi dalokat énekeltünk Vitéz Somfai László tanár nagyszerű vezetésével. A jelenlevő szerzők, hozzáértő zenészek és kritikusok megállapítása szerint kórusunk olyan fejlett technikával, szinte tökéletes érettséggel énekelt, hogy „túlnőtt a diákkórusok nívóján. Természetesen máris meghívást kaptunk újabb budapesti szereplésre ...”* – számolt be a jeles eseményről az iskolai értesítő.

Az Énekszó című hangjegyes énekés zenepedagógiai folyóirat az Éneklő Ifjúság című rovatban tudósított az 1938-as év történéseiről. Elsőként a fővárosi eseményről írtak, de Székesfehérvár, Pestszenterzsébet és Nagykőrös neve is megemlíttetett. *„1. Budapest. Az állat-és növénykerti zenepavilonban. Évek óta keresünk alkalmas szabadtéri helyet a budapesti É.[neklő] I.[fjúság] tavaszi ünnepe számára. A feledhetetlenül szép tavalyi Margit-szigeti után az idén megpróbálkoztunk az állatkertben. Reméljük, jövőre újra visszatérhetünk a szigetre, s ott kísérletet teszünk az újonnan (sic!) felépült Szabadtéri Színpaddal. Az idei É.[neklő] I.[fjúság] régi jóhírű iskolák mellett, mint a Váci-úti (Faragó Mária), Óhegy-utcai (Barth Ferencné), angolkisasszonyok (Hidy-Gyulai Mária) és a tavaly felfedezett jászladányi polgári (vitéz Somfai László) énekkara, új iskolákat is mutatott be. Két elemi iskolai kórust: az egyik a Tomori-úti, Rezessy László vezetésével, a másik az ország legdélibb falujának, a baranyamegyei Sárok község elemi iskolájának énekkara, Békés János vezetésével. A szép ünnepet közös kánon vezette be (Preatorius) és közös népdal-éneklés koronázta meg, Endre Béla vezetésével. A sok szép dallamot a rádió is továbbította. ...”*

A jászladányi diákok a kétnapos kirándulás második napján Budapest látványosságaival ismerkedhettek meg: megtekintették a Corvin áruházat, ahol a vidéki gyerekeknek nagy szenzációt jelentett a mozgólépcső, a luftballonok és a felvonó. Ezután Gellért püspök szobrában gyönyörködtek, majd a Citadelláról megcsodálták a főváros panorámáját. Iskolai értesítőjükben így összegezték a budapesti kirándulásukat: *„...Két nap felejthetetlen szépségekben és remek szerepléssel eltöltött emlékével ültünk vonatra, hogy hazajöjjünk a munkás hétköznapok közé.”*

Az 1937–38-as tanévben a jászladányi polgári iskola értesítője is értékeli az ifjúsági énekkar működését és sikereit: *„Ifjúsági énekkar. Az ifjúsági énekkar még a tavalyi méreteihez és nívójához képest is nagy haladást mutatott. A Magyar Kórusművekkel (sic!) szorosabbá fűzött kapcsolatai eredményeképpen csakis ennek kiadásában jelent, minden vonatkozásukban ízig-vérig magyar és tökéletesen művészi énekszámokat énekelt az iskolai évben. Kodály, Bartók, Bárdos, Kerényi, Halmos, Vásárhelyi művek mellett ismét sor került fokozatosan a klasszikusokra is. Jászladányban, Jászalsószentgyörgyön tartott hangversenyünk gazdag és nehéz műsora csodálatba ejtette közönségünket. Tavalyi énekszámaink mellett 15 új éneket tanult meg a 120 tagú kórus.*

Ez év szorgalmas munkájának eredményeképen (sic!) meghívást nyertünk Budapestre Éneklő Ifjúság hangversenyre, amelyet a rádió is közvetített. A szerzők és hozzáértők szakavatott kritikusok szerint tökéletes szövegkiejtésünk, művészi kidolgozásunk, teljesen érett előadó-stílusunk egészen különleges helyet biztosítanak e taglétszámra is nagy kórusnak. Kodály Zoltán, világhírű zeneszerzőnk dicsérete és újabb Budapesti meghívások nyomják rá bélyegüket idei eredményes munkánkra.

Megemlítjük még, hogy kórusunk meghívást kapott Szegedre a jubiláris X. szegedi ipari vásár keretében adandó önálló hangversenyre is, valamint, ugyane céllal Szolnokra is. Kellő anyagi fedezetünk hiányában, sajnálatunkra az idén még le kellett mondanunk ezekről az igen respektabilis szereplésekről, mivel nagyszerű kórusunkat senki és semminemű közület egyetlen fillérrel sem támogatja!”

Egy sikertörténet véget ér

A Jászladányi Magán Koedukációs Polgári Fiú-és Leányiskolának az 1938–39-es tanévről szóló értesítőjében, a tantestület személyi változásai között olvasható, hogy 1938. szeptember 14-én elment az iskolából vitéz Somfai László, aki nyolc tanéven át tanított az iskolában.: *„... Távozásával nagy veszteség érte iskolánkat, mert nemcsak az iskolai énekkar kiváló vezetőjét veszítettük el benne, hanem a legmegértőbb kartársat és a kitűnő tehetségű tanárt is. Munkásságát leginkább azzal jellemezhetném, hogy az iskola érdekeit mindenhol legbensőbb szívügyének tekintette...”* Az iskola ifjúsági egyesületeinek felsorolásakor nem találkozni a korábban oly sikeres ifjúsági énekkarral, az iskolai ünnepélyekről szólva sem tesz említést az értesítő ének-és kórusszámokról, pedig vitéz Somfai László vezetésével rendszeresen közreműködött az ifjúsági énekkar ezeken az eseményeken. A tantestület névsorát olvasva az derül ki, hogy Németh Gabriella földrajz, történelem szakos középiskolai tanár, h. tanár vette át vitéz Somfai László helyét, ő tanította az éneket az I–IV. osztályban, heti négy órában, emellett ő lett az énekkar vezetője.

Vitéz Somfai László az 1938–39-es tanévtől a Székesfehérvári Gróf Klebelsberg Kunó M. Kir. Állami Polgári Fiúiskolában tanított. Nem meglepő, hogy a székesfehérvári polgári iskola 1938–39-es értesítőjének élén az Éneklő Ifjúság mozgalom jelentőségét már megtapasztaló vitéz Somfai László Éneklő Ifjúság című írását lehet olvasni. Úgy tűnik, vitéz Somfai új munkahelyén is rögtön megtalálta az utat a mozgalomhoz. Jelen sorok írója szerint a jövőben érdemes lenne kutatni az Éneklő Ifjúság mozgalom keretén belül vitéz Somfai László székesfehérvári munkásságát is. Ezt a gondolatot támasztja alá vitéz Somfai László fiának, Somfai László zenetörténésznek a fentebb már idézett interjúban édesapja székesfehérvári éveire való visszaemlékezése is: *„... Később, amikor Székesfehárvárra került tanárnak, és a család odaköltözött, egy tanár kollégájával csinált egy kamarakórust, és a 18–20 főnyi vegyes karral angol meg olasz madrigalistáktól Kodályig mindenfélét énekeltek. ...”*

Összegzés

E dolgozat célja egy régi, talán már feledésbe is merült történetnek a felidézése volt. Jászladánynak, e kistelepülés történetének van egy zenepedagógiai szempontból figyelemre méltó időszaka. A történet „főszereplője” vitéz Somfai László, aki 1930-ban, friss diplomásként került az akkor még szinte újnak számító jászladányi polgári iskolába tanítani. Hamar kiderült róla, hogy kiváló tanerő, és, bár zenei végzettséggel nem rendelkezett, elsőosztályú karvezető. A jászladányi polgáristákból néhány év alatt kinevelt egy olyan magas színvonalú énekkart, amely három évvel az Éneklő Ifjúság 1934-es „bemutatkozó” hangversenye után, a Jászságból elsőként, már országos szinten is sikeresen be tudott

kapcsolódni az új mozgalomba. Az Éneklő Ifjúság mozgalom jelentőségének, és általában véve Kodály Zoltán új magyar zenepedagógiai elgondolásainak az ilyen korai szakaszban való megértése mindenképpen figyelemre és elismerésre méltó pedagógusi teljesítménynek számít. A kutatás jelenlegi állása alapján az látszik, hogy vitéz Somfai László Székesfehérvárra való távozásával visszaesett a kórusélet a jászladányi polgári iskolában, de ennek a történetnek, folyamatnak a pontos rekonstruálása további kutatást igényel.

Irodalom:

Baltay János (szerk.): Székesfehérvári Gróf Klebelsberg Kunó M. Kir. Állami Polgári Fiúiskola évkönyve az 1938–39. tanévről. Székesfehérvár, 1939

Bathó Edit: A Jászság települései. In: Dr. Bathó Edit és Papp Izabella (szerk.): Szülőföldünk a Jászság. Jász Múzeumért Alapítvány, 2011. 392–492

Fazekas István (szerk.): A Jászladányi Magán Koedukációs Polgári Fiú- és Leányiskola értesítője az 1935–36. tanévről. Az iskola fennállásának 10. éve. Teleki Sándor Adria-nyomdája, Jászapáti, 1936

Fazekas István (szerk.): A Jászladányi Magán Koedukációs Polgári Fiú- és Leányiskola értesítője az 1936–37. tanévről. Az iskola fennállásának 11. éve. Teleki Sándor Adria-nyomdája, Jászapáti, 1937

Fazekas István (szerk.): A Jászladányi Magán Koedukációs Polgári Fiú- és Leányiskola értesítője az 1937–38. tanévről. Az iskola fennállásának 12. éve. Teleki Sándor Adria-nyomdája, Jászapáti, 1938

Fazekas István (szerk.): A Jászladányi Magán Koedukációs Polgári Fiú- és Leányiskola értesítője az 1938–39. tanévről. Az iskola fennállásának 13. éve. Teleki Sándor Adria-nyomdája, Jászapáti, 1939

Gaál István: Jászladány története. I–III. kötet. Jászladány, 1997, 1999, 2000

Hangversenyek. In: Énekszó. Hangjegyes ének-és zenepedagógiai folyóirat. IV. évf. 7. sz. (25.), 1937. szeptember 20. 470–471.

Éneklő Ifjúság. In: Énekszó. Hangjegyes ének-és zenepedagógiai folyóirat. VI. évf. (31.) 1938. szept.–okt. 566–567.

Somfai László. In: Magyar életrajzi lexikon

Szabó Helga: Éneklő Ifjúság 1925–1944 I. In: Magyar Zene. 1983. 24. évfolyam 4. szám.

Szabó Helga: Éneklő Ifjúság 1925–1944. Múzsák Közművelődési Kiadó, Budapest. 1984

Vikárius László: A muzsikus beszélgetőtársa. Interjú Somfai Lászlóval 70. születésnapja alkalmából (2). In: Muzsika, 2004. 47. évf., 9. sz. 12–16.

Dr. Kiss Henriett zenetörténész

Búcsú Csikósné Kökény Erzsébet táncpedagógustól (1949–2022)

Meghatottan, szívünkben mély szomorúsággal állunk itt, Csikósné Kökény Erzsébet, szeretett Lizikénk földi maradványai előtt. Mindenkit villámcsapásként ért a hír, hogy a mindig kedves, örökké vidám és „fiatal", mindenkihez szeretettel, türelemmel odaforduló tanár, barát, családtag nincs többé.

Lizike 1949. október 29-én szülemindenki hívta, Lizike a Jászberényben 1971-ben alakult Jászsági Népi Együttes első generációjának tagjaként, az amatőr táncházmozgalom jeles képviselőjeként ismerkedett meg a magyar néptánccal és néphagyományokkal.

Kökény Erzsébet

tett Jászapátin. Általános és középiskolai tanulmányait is itt végezte, majd dolgozott a helyi Postahivatalban, később pedig az illatszerboltban.

Kökény Erzsébet, vagy ahogyan

Tehetségét, rátermettségét gyorsan kamatoztatta, hiszen a többszörös Ki mit tud? győztes csapat oszlopos tagja lett.

1978 októberében vezetésével megalakult a Jászapáti Szövetkezeti Néptáncegyüttes, melynek utódcsoportjai a mai napig működnek. Jászapátin végzett kultúrateremtő, népnevelő munkája kitörölhetetlen nyomott hagyott városunk életében. Tisztelet és köszönet érte!

Településünk képviselőtestülete a Kökény család tagjaként 2014-ben Pájer Antal– díjjal tüntette ki.

Kiváló pedagógiai érzékkel, végtelenségig türelmes, toleráns, de ugyanakkor figyelmet és fegyelmet követelő oktatási módszerével több száz gyermeket tanított a magyar néptánc alaplépéseire. Általa ismerkedett meg több felnövekvő generáció a magyar népdalok szépségével.

Nagyszerű szervező képességére nagyon sok jászapáti család emlékszik szeretettel. Tanítványai közül sokan a tánc színpadán váltak világhíressé. Mindig, mindenkivel törődött, fáradhatatlanul érdeklődött, szeretettel adott tanácsot, osztott együttérzést, jókívánságot.

Művészeti munkáját számos kulturális kitüntetéssel ismerték el. Legkiemelkedőbb koreográfusi munkája a Kalocsai lánytánc, melyet nagy gonddal, néprajzi hitelességgel, alapos gyűjtőmunkával állított színpadra. A 22 lány színpompás hímzett öltözetének elkészítését is maga irányította, felügyelte, roppant közösségi összefogást kezdeményezve.

Végezetül egy idézet tőle 2013-ból: *„Én nem hiszem, hanem tudom, hogy az igazi értékek nem süllyednek el, nem vesznek el. Az égiek vigyáznak rájuk, valamilyen formában és időről időre felélesztik egy őrző lelkében."* Úgy legyen most és mindenkor az elkövetkező időkben.

Elment egy őrző, az égiek vigyázzanak rá! Most és mindörökké!

Tajti Erzsébet és Andrási István, egykori tanítványai

(Elhangzott 2022. március 1-jén a jászapáti r.k. temetőben.)

A jászapáti templom története könyvalakban

A Jászság és Nagykunság helytörténetével foglalkozó kiadványok sora újabb nagyszerű alkotással gyarapodott a közelmúltban. Hivatalos állami szervek, közéleti személyiségek és több mint 260 előfizető támogatása mellett, a Jászságért-díjas dr. Barna Gábor egyetemi tanár gondos lektorálásával, továbbá dr. Ternyák Csaba egri érsek megtisztelő előszavával 2021 karácsonyára került ki a debreceni Kapitális nyomdából Kladiva Imre címzetes apát, nyugalmazott plébánosnak a jászapáti templomot bemutató: *Az Úr házába indulunk, örömtől dobban a szívünk!* című könyve. Három jeles város: Jászberény, Jászapáti és Kunszentmárton az elmúlt évtizedek folyamán sorra kiadta az ott működő katolikus papok teljes életrajzát, majd templomainak részletes történetét. A székesegyháznak is beillő, hatalmas, kéttornyú jászapáti építmény sok évszázadot átívelő históriája, külső és belső művészeti értékeinek felsorakoztatása áhítatot és érdeklődést kelt mindazok lelkében, akik Kladiva Imre atya nagyszerű könyvét kézbe veszik. Már az a tény lenyűgöző hatást gyakorol az olvasóra, hogy a barokk pompázatú templom középkori eredetű részleteket rejt magában. Sajnos, az Apátiról 300 évvel ezelőtt kirajzott testvérváros, Kunszentmárton – melynek elődje a török időkben tűnt el a föld színéről – még mutatóban sem őrizhet ilyen korú maradványokat.

Az egri és a szolnoki levéltárban végzett kutatásai mellett a szerző figyelembe veszi a szakirodalom legújabb megállapításait is. A térségre vonatkozó irodalmi forrásokat elsősorban a hírneves jászapáti káplán, Vándorfy János: *Jász-Apáthi város egyházának multja és jelene* (1895), Molnárné Szikszai Klára: *Urunk szolgálatában* (2007) című könyvéből, dr. Suba Györgyné, valamint Besenyi Vendel műveiből, illetve Törőcsik István: *A jászapáti templom rejtélyei* (1983) és *A jászapáti templom kerítésfala* (2006) című tanulmányaiból meríti. A jászokat említő első okmány 1323-ból való, Jászapáti első megnevezése 1391-ből származik. Többen foglalkoztak az „Apáti" kifejezés jelentésével, hogy apátság működött-e a településen, vagy ilyen nevű birtokosa, tulajdonosa volt. Törőcsik István írja: *„Vándorfy a helynév eredetének két lehetőségét vázolta fel, de források híján – nagyon helyesen – nem kívánta eldönteni a kérdést."* A fentebb említett okmány 1391-ben nemcsak Apáti létezését bizonyítja, hanem a Boldogságos Szűz Máriáról elnevezett, kőből épült egyházra is hi-

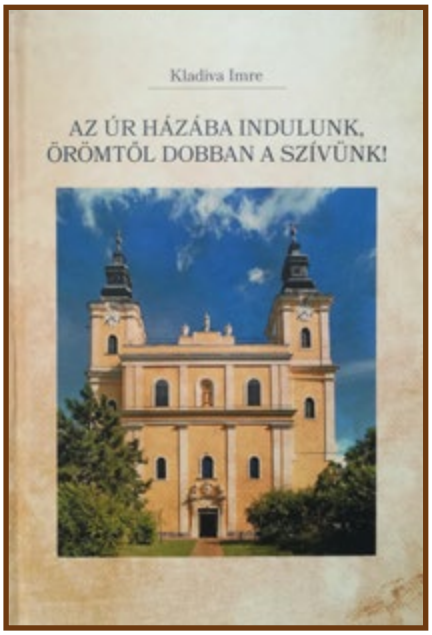

A könyv címlapja

vatkozik. A templom patrociniuma 1493-tól kezdődően a mai napig Szűz Mária, „Kisboldogasszony" születése, melynek búcsúját szeptember 8-án ünneplik. A jelzett évben építtette Horváth Lukács apáti-szállási kapitány a most is létező keleti tornyot, melynek gótikus ablakát a templom padlásáról lehet látni. Ez a középkori épületmaradvány Jászapáti városának egyik legértékesebb kincse. A templom a törökdúlás évtizedeit átvészelte, a lakosság azonban sokat szenvedett. A hatvani szandzsák, vagyis katonai és közigazgatási kerület 1550. évi adóösszeírásából kitűnik, hogy számos jász település végleg elpusztult, némelyik nem népesült be soha többé.

A török idők elmúltával Jászapáti lakosainak száma fokozatosan megnövekedett, a korábban is létező plébánia 1694-től újra működött. A középkori templom a később hozzá épített keleti toronnyal pusztulásnak indult. Az 1700. évben javítani kellett mindkét tornyot. Innen derül ki, hogy másik torony is létezett, de ez kisebb volt, mint az előző. Őseink, akik 1719-ben ötszázan elvándoroltak a kunszentmártoni pusztára, még ilyen állapotban láthatták és ismerték a mainál jóval kisebb befogadó képességű jászapáti templomot. Az öregedő építmény már szűknek bizonyult, kibővítése, vagy inkább újabb templom építése vált szükségessé. Hosszas előkészület után mindez meg is valósult 1744 és 1759 között. A tornyokat később – a templom méreteihez igazítva – magasítani kellett. De ez az állapot sem vált véglegessé, mert a jelenleg ismert hatalmas templom 1825 és 1829 között jött létre. A szobrokkal díszített főhomlokzat 1839-ben nyerte el mai formáját. A bonyolult építkezések korszakait a kötet 42. oldalán közölt színes vázlatrajz teszi áttekinthetővé, röviden pedig úgy lehetne összefoglalni, hogy az 1391-ben már meglévő, majd az ugyanarra a helyre 1759-ben, illetve 1829-ben felépült jászapáti szentegyház létezése több mint hat évszázadot ível át.

A könyv további fejezetei a belső felszerelések és a liturgikus klenódiumok ismertetését tartalmazzák. *„Ha belép a hívő katolikus ember a jászapáti nagy templomba, lenyűgözi ennek látványa, szépsége, de az imádsággal átitatott falak és berendezések áhítatra is hangolják őt"* – kelti fel az olvasó érdeklődését a könyv jeles szerzője. Néhány fontosabb téma közül most csak az 1904–1905-ben készült mennyezeti és falfestmények rövid bemutatását kíséreljük meg. A fali szekkók tervezése és kivitelezése Jászapáti város szülöttének, a magyar képzőművészet élvonalához tartozó Vágó Pál (1853–1928) festőművésznek köszönhető, aki *„lelke gazdagságával, hatalmas tehetségével, legjobb tudásával és erejével"* oldotta meg a vállalt feladatot. (A recenzió szerzője nem tudja figyelmen kívül hagyni a két város testvéri kapcsolatára vonatkozó adalékot, amely szerint Vágó Pált 1853-ban Steinhauser Antal jászapáti plébános keresztelte meg, aki az előző években kunszentmártoni plébános volt.) A művész a hatalmas jászapáti templom mennyezetére eszmeileg egységes képsorozatot tervezett, hangsúlyozva Krisztus földre szállását, betlehemi születését, az emberiség megváltásának művét, az ebből fakadó keresztény eszmék meggyökerezését, a pogány magyarság megtérítésének eseményeit. A templombelső legutóbbi nagyarányú felújítása már Kladiva Imre atya plébánosi működése idején történt.

A Szűz Mária születését megjele-

nító főoltárkép Pyrker János László egri érsek megrendelésére készült 1831-ben Danhauser József bécsi festőművésznél, aki négy évvel később (1835) az egri székesegyház főoltárképét is megalkotta. Szintén kimagasló értékűek a mellékoltárok Fájdalmas Máriát, Szent Annát, Szent Erzsébetet, Szent Péter és Pál apostolokat ábrázoló képei. A templomi szobrokat Jézus Szíve, Mária Szíve, a Lourdes-i Mária, Szent József, Szent Antal, Lisieux-i Szent Teréz, Assisi Szent Ferenc, a megkötözött kezű Jézus, Szent Vendel, Szent Borbála, Szent István király, a Pieta, Szent Rita, a prágai kis Jézus tiszteletére állították. A klasszicista orgona Bakos Károly ceglédi orgonaépítő műhelyében készült az 1849. év folyamán. (Ugyancsak Bakos Károly épített orgonát 1876-ban a kunszentmártoni felső temetői kápolna részére is.) A jászapáti orgonát később Angster József bővítette 1893-ban.

A könyv gazdag tartalmát jelzi, hogy a szerző valamennyi berendezési és liturgikus célokat szolgáló tárgyat részletesen és aprólékosan ismertet. Legújabb esemény, hogy 2011 óta Szent II. János Pál-ereklyét is őriz a jászapáti templom.

Sajátos látvány a jászapáti templomot körülvevő, 280 méter kerületű, 2,40 és 2,90 méter magasságú, ódonnak tűnő kőkerítés, melynek 1759 és 1771 között végbement építésére vonatkozóan Vándorfy János és Törőcsik István kutatásai rendkívül értékes anyagot szolgáltattak.

A város egyházi célokat szolgáló építményei közül csak az 1739–40-ből való temetői kápolnát említjük meg, amely az akkori súlyos csapást, a népességet pusztító pestisjárványt idézi. Egyik legfontosabb részlete a bejárat fölött látható, ma már ritkaságszámba menő Zakariás-kereszt, melynek tudományos elemzését a kunszentmártoni származású dr. Szilárdfy Zoltán kálozi plébános, művészettörténész közölte *A jászapáti Szent Rozália kápolna homlokzati díszítésének ikonográfiája* című tanulmányában. Megbecsüléssel vesszük figyelembe testvérvárosunknak a múlt értékeit megőrző szándékát, annál is inkább, mert az 1739-es pestisjárvány idején Kunszentmártonban is létező, közkedvelt és látogatott Szent Rozália kápolnát a 18. század végén sajnos lebontották.

A kötet a továbbiakban szól a jászapáti plébánia épületeiről, a közösségi házról, a katolikus iskolákról, a temetőről, az ugyancsak a temetőben lévő Kálváriáról, a belterületen és a tanyavilágban álló, fából és kőből készült keresztekről. Ez utóbbiaknak nemcsak a leírását, hanem pontos méreteit is adja. Külön fejezet foglalkozik a templomi és szabadtéri szobrokon, képeken ábrázolt szentek részletes életrajzával. Áttekintést ad az egyházközségi élet legfontosabb eseményeiről. A szerző saját lelki életébe enged bepillantást, amikor részletesen leírja, milyen áhítat tölti el a hívő ember szívét, amikor a templom különböző helyszínein: a szentélyben, a főhajóban, a kereszthajóban, a kóruson, vagy éppen a temető kertjében tartózkodik.

A 367 oldalt kitevő, nagyon szép címlappal ellátott könyv függeléke a 17. századtól sorolja fel az egyházmegye főpásztorait, a plébánosokat és káplánokat, a Jászapátin szolgáló szerzeteseket, az innen származó áldozópapokat, diakónusokat, szerzetesnőket, hittanárokat, hitoktatókat, kántorokat, harangozókat, sekrestyéseket, a plébániai és templomi szolgálattevőket, az egyházi énekkarosokat, a hétköznapi templomba járókat, továbbá az egyházközségi képviselőket.

Végezetül illő kötelesség néhány szóval méltatni a szerző érdemeit. Kladiva Imre apát úrról sokan tudják, hogy papi életéből 31 éven keresztül szolgálta a katolikus híveket a Jászságban, 1998-tól 2019-ig 21 éven át Jászapáti egyházközségét vezette nagy buzgósággal. Ternyák Csaba egri érsek úr elismerő szavait idézve: *„Szorgalmas munkával, sok éven át dolgozott azért, hogy teljesen megújuljon a jászapáti templom, amelybe Kőműves Kelemenként saját magát is beépítette... Imre atya arra is törekedett, hogy ne csupán a kövekből felépített templomról és épületekről írjon. A kötet külön értéke, hogy az egyházközség élő köveiről is részletesen szól, mindazokról, akik sok évszázadon keresztül papként, szerzetesként, vagy világi hívőként építették és építik az egyházközséget...”*

Mi pedig szívből kívánjuk, hogy a nagyszerű kiadvány áttanulmányozása eredményeként örömtől dobbanjon mindazok szíve, akik az Úr jászapáti házának küszöbét igyekeznek átlépni.

Józsa László helytörténeti kutató

VERSELŐ JÁSZOK ÉS KUNOK

A méz nem édes

A méz nem édes, szörnyen keserű,
A szerelem fáj és nem egyszerű,
A hajnal nem oly fényes,
Az éj nem oly sötétséges,
A citrom nem savanyú, inkább édes,
A józan gyilkol, s nem a részeg,
A cigaretta nem káros,
A vérző seb nem fáj,
Mert a folyó sem szép attól,
hogy folyik,
A fekete nem szomorú,
csak titokzatos,
A fehér jobban takar, mert elvakít,
A valóság nem a szép hazugság,
Hanem a fájó gyötrő igazság.

Kaptás Márk Máté

Puli

Szálló kolonc, fekete,
se háta, se eleje.
Szökken, suhan, el-elillan,
Csillagszeme ki-ki villan.
Szinte szólal, ahogy vakkan,
hóesésben, nyári napban.
Ha dús eső ömbölög, a bundája
gőzölög.
Cikáz, terel, nyargal, vágtat,
hol előtted, hol utánad.
Intésedre jól figyelő,
lábadhoz lecövekelő.
Kuksi, buksi, kobakos,
naná, hogy nem pocakos.
Ribilliót néha csap csak,
nyomában verébcsapatnak.
Beh fennségesen őrködik,
bárányfelhőkkel hősködik.

Harang

Mielőtt újra este lenne,
szállong a naplemente csendje,
Súlytalan sóhajjá nő az ég,
szél-bogáncs lepi be mindenét.
Ős tengerré szélesül, mélyül,
álmok, mesék, tündérek nélkül.
Övet, kabátot leold rólad,
megágyaz az örökkévalónak.

Mielőtt arcod kővé válna,
elér a harang kondulása.
Üvegen, falakon átbillen,
léptedbe lépeget az Isten.
Rengeteg sűrű, mégis fénylő,
a lélek lélegzéséig érő
Galaxis-bölcső menedékben,
magad látod a teremtésben.

Farmosi László

Bedekovich a Líceumban

Id. Bedekovich Lőrinc kéziratos térképeiből nyílt válogatás az egri Líceumban 2022. február 16-án, az Eszterházy Károly Katolikus Egyetem Tittel Pál Könyvtárában. A különleges tárlat a földmérő, vízépítő mérnök születésének 270. évfordulójának tiszteletére készült. A kiállítás a jászfényszarui Bedekovich Lőrinc Népfőiskolai Társaság és a Magyar Nemzeti Levéltár Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Levéltára együttműködésének köszönhetően érkezett Egerbe.

Az eseményen dr. Pajtókné dr. Tari Ilona, az egri felsőoktatási intézmény rektora bevezetőjében elmondta, hogy az egyetem célkitűzései között nagyon fontos szempont a közösségépítés, a szemléletformálás, valamint az értékfelmutatás csakúgy, mint a népfőiskola tevékenységében. Érzései szerint ugyanezek jellemezték id. Bedekovich Lőrincet is, akinek a térképeit a könyvtárba látogatók most megismerhetik – hangsúlyozta. Azt is hozzátette, hogy az id. Bedekovich Lőrinc által rajzolt térképek rendkívül nagy igényességet, mérnöki pontosságot mutatnak, mindemellett a művészi megvalósítás az elhivatottságát és az egyedülálló szépérzéket sejtetik.

Dr. Pajtókné dr. Tari Mária rektor asszony
Fotó: Szántó György

Ezt követően Kovács Béláné Pető Magdolna, a jászfényszarui Bedekovich Lőrinc Népfőiskolai Társaság elnöke kiemelte, megtiszteltetés, a mérnök életművéhez méltó a hely az intézmény, hiszen a mérnök több szállal is kötődik Egerhez. Rózsa Sándor történész, a Történelemtudományi Intézet tudományos segédmunkatársa előadóként elmondta, hogy kutatási területe volt az árvízmentesítés és a kun települések, mégis új, eddig kevéssé ismert területre kapott rálátást. Az áttekintett iratokban annak lelte nyomát, hogy a Bedekovich fiúk líceumi tanulmányokat is folytathattak itt Egerben. A tárlatot, a geodéta gazdag életútját Horváth Gergő, a MNL Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Levéltára igazgatóhelyettese ajánlotta a jelenlévők figyelmébe. A rendezvényt követő beszélgetések pedig rávilágítottak arra, hogy a helytörténeti, a Bedekovich kutatások során számtalan új ismeret kerülhet felszínre, az egyetem, a könyvtárak, a levéltárak polcain gazdag eddig részletesen még fel nem tárt iratanyagok vannak.

Kovács Béláné Pető Magdolna, a Bedekovich Lőrinc Népfőiskolai Társaság elnöke
Fotó: Szántó György

Köszönettel tartozunk a tárlat befogadásáért, a közreműködő segítségért az intézmény munkatársai felé: Oszlánczi Krisztina főigazgató Tittel Pál Könyvtár, Gál Tibor főigazgató-helyettes, Laskay Anna szaktájékoztató, Magi Magdolna könyvtári koordinátor és a további munkatársaknak, akik az előkészítés, lebonyolítás során és a médianyilvánosságban közreműködtek.

Az esemény a levéltárak, az intézmény, a város, a megye hírportáljain, az Eger TV és az M5 csatornán, a népfőiskola honlapján, közösségi oldalain kapott nyilvánosságot. A kiállítás március 16-ig volt megtekinthető Egerben az egyetem Tittel Pál Könyvtárában.

A rendezvény előadói és közönsége a Líceumban *Fotó: Szántó György*

Kovács Béláné Pető Magdolna,
a Bedekovich Lőrinc Népfőiskolai
Társaság elnöke

Egy aktív közösség

A Jászalsószentgyörgyi Helytörténeti és Hagyományőrző Egyesület a közösség megtartó erejének szép példája. Az egyesület születése 10 évvel ezelőttre nyúlik vissza, amikor is *Simon Károly* egy kis csoport támogatásával kimondta a megalakulását. Az eltelt egy évtized jelentős eredménye, hogy mára jogi személyként egyesületi formában működik, taglétszáma 97 fő. Mind létszámát, mind tevékenységét illetően a település, de túlzás nélkül mondható, hogy a Jászság hagyományőrző életének is meghatározó szervezete, mely élvezi a települési önkormányzat támogatását is. *Szarvák Imre* polgármester elismerése kifejezésre jut abban, hogy több rendezvényt személyes jelenlétével is megtisztel. Így történt ez január 21-én, a születésnapi ünnepségen is, amikor is köszöntötte az egyesületet a jeles évforduló alkalmából.

Dr. Bagi Gábor történész
Fotó: Marton Rita

Az esztendő első rendezvénye stílszerűen aktív fotók vetítésével telt, de nem hiányozhatott a pezsgős koccintás és a születésnapi torta sem.

A nyitórendezvényt követően peregtek az események, hetente újabb előadások kínáltak tartalmas időtöltést.

Dr. Bagi Gábor történész Jászalsószentgyörgy és a Rákóczi-szabadságharc címmel tartott vetített képes előadást, majd *Fogler Dániel* a „mentes ételek" világába kalauzolt el. A „Csak a Mentes" Év Séfje verseny 2021. évi második helyezett szakácsa turmixok, desszertek és teljes értékű táplálékok kóstoltatásával igazolta, hogy a gluténmentes, laktózmentes, húsmentes és cukormentes ételek is nyújthatnak gasztronómiai élvezetet.

Szikszai Mihály levéltáros
Fotó: Marton Rita

Dr. Bartha Júlia etnográfus a távoli egzotikus Törökország kincseit, épített örökségét, gasztrokultúráját mutatta be kitérve a 100 éves közös múlt hatásaira.

A Jászság régi malmairól stílusosan az Erzsébet Malomban hallhattunk *Szikszai Mihály* főlevéltárostól.

A márciusi közgyűlés egyben tisztújító közgyűlés is volt, mivel esedékessé vált a tisztségviselők megválasztása. Az éves közgyűlésen szívesen tekintünk vissza az előző év történéseire. A kedvezőtlen járványügyi helyzet ellenére eseménydús évet zárt az Egyesület. Kirándultunk Lakitelekre, Ceglédre, Jászberénybe, újra bejártuk a határt, főztünk szilvalekvárt és festettünk kerítést, elnyertük a Jászapátiban megrendezett Aratóverseny aranyérmét, augusztus 20. tiszteletére rendbetettük a Szent István szobor környékét, részt vettünk darts versenyen, megvalósult a Sándor János Kerékpáros Ügyességi Emléknap, év végén pedig *dr. Körei-Nagy Katalin* „Egy ügyvéd rém unalmas, de talán hasznos tanácsai" címmel gyakori jogi problémákra hívta fel a figyelmet. Büszkék vagyunk arra, hogy az elmúlt esztendőben tagtársunk, *Fajka József* részesült a Jászalsószentgyörgy Községért Díjban.

A közgyűlésen a teljesség igénye nélkül megfogalmazásra kerültek az ígéretes ez évi tervek, melyek között hagyományteremtő szándékkal szüreti bál megrendezése is szerepel. Nőnap közeledtével Szarvák Imre polgármester egy-egy szál virággal emlékezett meg a hölgyekről.

Egy évtized hosszú idő egy szervezet életében. A Jászalsószentgyörgyi Helytörténeti és Hagyományőrző Egyesület tartalmas éveket tudhat maga mögött, melyek minden kétséget kizáróan igazolják életképességét, lendületességét, a cselekvő közösség összetartozását, az újabb tervek pedig a megújulás képességét. Isten éltesse az Egyesületet!

Az egyesület tagjai az Erzsébet Malomban tartott közgyűlésen ***Fotó: Marton Rita***

Dr. Körei Nagy Katalin
hagyományőrző

Búcsú Kovács Andrásné drámapedagógustól (1937–2022)

„Látjátok feleim, egyszerre meghalt
és itt hagyott minket magunkra
...
Akárki is volt ő, de fény, de hő volt.
Mindenki tudta és hirdette: ő volt.
...
a homlokán feltündökölt a jegy,
hogy milliók közt az egyetlenegy.
...
Keresheted őt, nem leled, hiába,
se itt, se Fokföldön, se Ázsiába,
a múltba sem és a gazdag jövőben
akárki megszülethet már, csak ő nem.
...
Édes barátaim, olyan ez épen,
mint az az ember ottan a mesében.
Az élet egyszer csak őrája gondolt,
mi meg mesélni kezdtünk róla: „Hol volt...”,
...
Úgy fekszik ő, ki küzdve tört a jobbra,
mint önmagának dermedt-néma szobra.
Nem kelti föl se könny, se szó, se vegyszer.
Hol volt, hol nem volt a világon, egyszer.”

Kosztolányi szavait folytatva: volt a világon egyszer a nagy generáció tagja, egy jelenség. Tanító néni, magyartanár, az alapfokú művészeti iskola színjáték tanszak tanára, Életmű-díjas drámapedagógus, a Magyar Kultúra Lovagja, Németh László-díjas pedagógus és Csokonai-díjas rendező, a Jászfényszaruért Kitüntető Emlékérem birtokosa – vagy ahogyan a szakmában és a magánéletben a legtöbben ismerik, **Rozika néni**.

1937-ben született Tiszaalpáron. Gyermekként meghatározta sorsát a második világháború. Édesanyja háborús özvegyként maradt egyedül két lánygyermekével. A család szikvízüzemet működtetett, és a háborút követően a nagybátyjuk segítségével tudtak talpon maradni. Nehéz fizikai munkával biztosították a megélhetést, s arra törekedtek, hogy a lányok tanulhassanak.

Tanítói diplomáját 1955-ban a kiskunfélegyházi Tanítóképzőben szerezte, ahol apácák tanították. Meghatározó és mértékadó időszak volt az életében. Itt ismerkedett meg a bábjátékkal és a tánccal is. Az apácáknál olyan indíttatást kapott, ami elsősorban a tanítói hivatását határozta meg. Amit onnan hozott, az elsősorban a gyermekek szeretete és az elvégzett munka becsülete.

Ezt követően került Borsod megyébe, Arlóra, Szuhafőre, majd a Pest megyei Domonyba tanítónak.

Kovács Andrásné drámapedagógus

Kezdő tanítóként csak annyit érzékelt, hogy a legrendetlenebb gyerek is megszólítható a közös játékkal, hogy mindenkihez vezet valamilyen út. Próbálgatta azokat a módszereket, amelyeket a művészetoktatás terén elsajátított korábban. Sokszor ez adott eszközt számára megoldhatatlannak tűnő pedagógiai helyzetek kezelésére. Táncolt, színjátékot szervezett, bábozott a szülőkkel együtt. Itt ismerkedett meg férjével, Kovács András magyar-orosz szakos tanárral, aki 1986-ban bekövetkezett korai haláláig minden téren társként kísérte életét, biztos érzelmi és szakmai hátteret nyújtott számára.

1972-ben férjével, két lányával, Katinkával és Timikével Jászfényszarura költöztek, ahol végleg letelepedtek. Rendezői szakot végzett, ahol olyan emberekkel került kapcsolatba, mint Keleti István, Ruszt József és a fiatal Montágh Imre. A tanítási órák élményszerűbbé tétele, a magyar nyelv és irodalom szeretete vezérelte abban is, hogy elvégezte a magyar tanári szakot. Oktató-nevelő munkájában már ekkor egyre többször kezdte alkalmazni a Mezei Évától és Gabnai Katalintól tanult drámapedagógiai módszereket. Tanárként hamar maga köré szervezte a színjáték iránt érdeklődő gyerekeket. Óráin, napközis tevékenységében állandó elemként jelentek meg a drámapedagógiai módszerek, délutánonként, esténként pedig darabokat rendezett. Hamar felismerte, hogy a színjátszó kör közösséget teremt, alkalmas a szabadidő hasznos eltöltésére, itt lehet a gyerek által megélt konfliktusokat szituációba helyezni, s a tanulmányaiban talán nem olyan kiváló gyerek itt sikerélményhez juthat.

A településen megszámlálhatatlanul sok rendezvényt szervezett, generációkat juttatott élményhez, példakép lett. Kialakult egy színházat kedvelő, kultúra iránt érdeklődő széles közeg. Ma is évente több előadással lép fel az általa alapított Napsugár Gyermekszínpad és a felnőtt, idén 50 éves Fortuna Együttes, amely Magyarország egyik jelentős amatőr színjátszótársulata. A csoport munkájába folyamatosan bekapcsolódtak az egykori tanítványok szülei, egyre szélesebb mozgalommá nőtte ki magát a színjátszás Jászfényszarun.

1981-től hosszas előkészületek után a Jászberényi Tanítóképző Főiskola hivatalos képzésként is befogadta a drámapedagógia oktatását. Az itt végzett hallgatók ma is mesterként tekintenek Rozika nénire. Sok kiváló szakember indult el erről az útról, megannyi tanítvány dolgozik ma is a Jászságban, de messzebb is. Tanítványai legendákat mesélnek precízen előkészített foglalkozásairól, pontosságáról. A foglakozásaihoz mindig cetliket, apró feljegyzéseket készített, sokan módszerként vitték ezt tovább a saját óráikra. Jól ismerte a népi hagyományokat, eszközöket. Ezt részben falusi neveltetéséből, fiatalkori élményeiből hozta.

Ezeket az elemeket, pl. a népi játékokat sokszor beleszőtte a foglalkozások terveibe. Hagyományteremtő rendezvényei voltak: a Betlehemes népszokások, Luca napi Kavalkád, Redemptio, esküvői műsorok.

Az általános iskolában évekig fogadta bemutató órákra a pedagógus csoportokat. Megyei szaktanácsadóként is segítette a kollégákat. Számos mesterképzésen vett részt, ahol megismerkedett többek között az angol drámapedagógiai irányzatokkal, az újabb trendekkel, melyeket szívesen beemelt saját gyakorlatába. Rozika néni önálló képzéseken adta tovább a szakmai tapasztalatát. Az egyik, sokaknak tovább adott mottója: *„a módszer én vagyok"* , azaz vallotta, hogy a pedagógus a személyiségével nevel.

Áldozatos munkájával elsők között vállalta fel a határon túli magyar pedagógusok képzését Erdélyben, Kárpátalján. Komoly szakmai műhelyek alakultak körülötte. Ma már a Fortuna előadásaival jelennek meg ezeken a településeken, és mindig hatalmas szeretet és elismerés veszi őket körül.

Évek óta dédelgetett álmát valósította meg, amikor 1990-ben először megszervezte Jászfényszarun a Bakancsosok Nemzetközi Drámapedagógus Képző táborát. 10 alkalmat élt meg Jászfényszarun a tábor, amely sorra képezte, nevelte, tovább képezte a leendő szakembereket nemcsak a magyarországi, hanem a határon túli magyarság köréből is. Ennek köszönhetően műhelyeket hoztak létre Kecskeméten, Egerben, Debrecenben, Szegeden és a határon túl Nagyváradon, Aradon, Sepsiszentgyörgyön, a Vajdaságban és Kárpátalján. Együtt dolgozott a drámapedagógiából jól ismeret Szauder Erikkel, Kaposi Lászlóval, Gabnai Katalinnal, Szakall Judittal, dr. Előd Nórával, Rudolf Ottónéval, a kortárs és a fiatalabb drámás nemzedékkel.

Tanítványai közül hárman a színművészetet választották hivatásuknak. A keze alól kikerült tanítványok mindig tisztelettel, szeretettel beszéltek róla, keresték vele a kapcsolatot, várták tanácsait és emlegették az együtt szerzett közös élményeket.

Nyugdíjba vonulásáig magyart és drámát tanított az általános iskolában, ezután a művészeti iskolában még évekig jártak hozzá a diákok. Öröm volt látni, ahogy fáradhatatlanul dolgozik az apróságokkal. Missziós küldetését, a drámapedagógia népszerűsítését, a pedagógusok képzését 2015-ig folytatta. Ezt követően átadta a stafétát lányainak – akik mindketten tanárok, drámapedagógiával, kultúrával, közművelődéssel foglalkoznak – és unokái is folytatják örökségét a színjátszásban, drámapedagógiában, előadóművészetben.

Egyik kedvenc idézete: *„Műveld a csodát, ne magyarázd!"* Ő valóban művelte, de nem csak művelte, hanem maga volt a CSODA!

A tanító, a rendező, a közösségszervező, a szakmai tapasztalatot továbbadó, a missziót teljesítő, a mester és mítosz. Harmonikus személyiségéből sugárzott a szakma ismerete, a pálya szeretete, a pedagógus, az ember bölcsessége. A vágy arra, hogy tanítson, élete végéig megmaradt, de erejéből az utóbbi években néhány személyes beszélgetésre, vagy a lánya által rendezett darab megtekintésére, illetve az utolsó napjaiban már csak egy-egy udvarias, de bizonytalan mosolyra futotta.

Drága Rozika néni! Igyekeztem megfelelni, úgy elmondani a búcsúzó szavakat, ahogy tanította. De nem lehetett tökéletes, hisz elmaradt a jegyzetelés a szövegben, nem volt kivel egyeztetni, hogy hol legyen a szünet, melyik részt kellene lassabban mondani, hogy hogyan artikuláljak, hogy hol vigyem le a hangot, hogy hol pillantsak fel, mint ahogy Rozika nénitől láttam egy-egy tanuló, csoport vagy akár a lányom szavalóversenyre, prózamondó versenyre, színi előadásra való felkészülése alkalmával. Most fájón egyedül maradtam ezzel.

Szerettem az optimizmusát, a jókedvét. Minden összejövetelnek – legyen az családi vagy szakmai – a hangulatfelelőse volt. Játszott, dalolt, táncolt, úgy tudta a közösséget jókedvre deríteni, ahogy senki sem. Máig őrzöm, őrizzük sokan füzetekben, cetliken, emlékkönyvekben több kézírását a gyönyörűen formált gyöngybetűivel.

Hiányozni fognak gesztusai, a kéztartása, amint magyarázatba, gondolkodóba esett, de olyan apróságnak vélt dolgok is, mint az utánozhatatlanul finom korhelyleves, a meggyes piskóták, kalácsok, pogácsák, a kerti veremből behozott szakajtónyi ropogós piros alma, a szobájában lévő könyvek finom illata.

Gyermekként és felnőttként is imádtuk, ahogy leült közénk és felolvasott vagy beszélgetett, ahogy meghallgatott bennünket és bölcs tanácsokkal látott el, és hogy mindig büszkén, elfogadóan tekintett a fiatal generációra. Azt hittem, csak néhányunké volt az érzés, de a megemlékezésekből láttam, hogy sokan tekintettük második anyánknak, mert a lényéből olyan, csak az anyákra jellemző különös melegség sugárzott, amelytől nagyon közelinek érezhettük magunkhoz.

„Ahol művészet, tolerancia, közösség, érzések vannak, ott már rossz nem történhet"– vallotta Rozika néni. Én másképp mondanám: Ahol Rozika néni megjelent, ott csak jó történt. És ezt a sok jót sosem tudjuk meghálálni, csak ezerszer is megköszönni!

„Vannak csillagok, melyeknek fénye világít a földön,
Mikor ők maguk már régen nincsenek a helyükön.
Vannak emberek, akiknek csillogó emléke világít,
Amikor ők maguk már nincsenek köztünk."

Rozika néni ilyen ember volt, akinek csillogó emléke világítani fog, míg élünk. Akit ily sokan szerettek, az nem hal meg sosem. Hagyatékát, amelyet a szívünkbe és elménkbe örökül hagyott, megőrizzük és tovább adjuk.

Drága Rozika néni! Hisszük, hogy odaát találkozunk. Azt a bizonyos két edényfedőt összecsapva, lábával nagyot dobbantva, nótával várjon majd minket az ég színpadán! Isten vele!

Lovászné Török Magdolna
iskolaigazgató

(Elhangzott 2022. február 22-én Jászfényszarun a Felső-temetőben.)

Törökországi néprajzi barangolás Jászalsószentgyörgyön

Dr. Bartha Júlia néprajzkutató törökországi néprajzi barangolásra invitálta a Jászalsószentgyörgyi Helytörténeti és Hagyományőrző Egyesület tagjait 2022. február 18-án.

Dr. Bartha Júlia néprajzkutató *Fotó: Marton Rita*

Vetített képekkel gazdagon illusztrált előadását Konfucius kínai filozófus gondolatával kezdte, mely szerint *„Válassz olyan foglalkozást, amit szeretsz és soha többé nem kell dolgoznod”.* A magávalragadó előadás nem hagyott kétséget afelől, hogy Törökország egyszerű kutatási területtől többet jelent Bartha Júlia számára.

A török-magyar tudománytörténet neves képviselőinek – így Németh Gyula turkológus, Gaál László ironista, Györffy István néprajztudós, Mándoki Kongur István turkológus, nyelvész – sorában helyezkedik el Bartha Júlia néprajzkutató.

A szemléletformáló előadás rávilágított arra, hogy a 20. század végi kutatások eredménye cáfolja a török hódoltság idejének megsemmisítő pusztítását. A hódítók a jó gazda gondosságával jártak el a meghódított területeken, aminek eredményeként bizonyos részeken fellendülés volt tapasztalható. A törökök által közvetítetten olyan tárgyak, növényi kultúrák, ételek honosodtak meg, amelyek természetes részei mindennapjainknak. A konyhai felszerelés nélkülözhetetlen darabjai a bográcsok, ibrikek, findzsák, de ekkor élte virágkorát a szőlőtelepítés, továbbá Kecskemét, Nagykőrös, Abony környékén a kajszibarack termesztés. Elterjedt a szamóca, naspolya, füge, mák, káposzta, a kakukkfű és a zsálya, de a töltött káposzta, töltött paprika, rizses hús is török-magyar gyökerekre vezethető vissza.

Említést érdemel az is, hogy több magyar történelmi személy – köztük Thököly Imre, Zrínyi Ilona, II. Rákóczi Ferenc, Kossuth Lajos és kísérete – a török birodalomban talált menedéket. Emléküket példaértékűen ápolják a törökök.

A képek sokasága közel hozta ezt a távoli egzotikus világot, bepillantást nyújtva az épített örökség felbecsülhetetlen értékű gazdagságába.

Az előadó megerősítette, hogy Törökországban barátsággal fogadják a magyar látogatót. József Attila sorait idézve: *„A harcot, amelyet őseink vívtak, békévé oldja az emlékezés.”*

Dr. Körei Nagy Katalin
hagyományőrző

Lapunk szerzői

Andrási István néptáncoktató, Jászapáti
Dr. Bathó Edit néprajzkutató, a Jász Múzeum igazgatója, Jászberény
Csörgő Terézia, a Lehel Vezér Gimnázium ny. kémia-biológia szakos tanára, Jászberény
Farmosi László amatőr költő, Hatvan
Illés Anita újságíró, Jászberény
Józsa László helytörténeti kutató, Kunszentmárton
Kaptás Márk Máté általános iskolai tanuló, Jászberény
Dr. Kiss Henriett zenetörténész, Jászberény
Kovács Béláné Pető Magdolna, a Bedekovich Lőrinc Népfőiskolai Társulat elnöke, Jászfényszaru
Dr. Körei Nagy Katalin hagyományőrző, Jászberény
Prof. Dr. Kürti László antropológus, egyetemi tanár, Miskolc
Lovászné Török Magdolna iskolaigazgató, Jászfényszaru
Metykó Béla helytörténeti kutató, Jászberény
Dr. Selmeczi László ny. régész, történész, Bp
Tajti Erzsébet viseletkészítő, Jászberény
Tóth Marianna óvónő, Kunszentmárton
Varga Kamill ferences szerzetes, helytörténeti kutató, Gyöngyös

LAPZÁRTA

Rendszeres és alkalmi szerzőink figyelmébe ajánljuk, hogy a következő lapszámunk 2022. június végén jelenik meg. A kéziratokat és a fotókat elsősorban e-mailen legkésőbb 2022. május 21-ig kérjük eljuttatni a szerkesztőségbe.

***

Lapunk a Nemzeti Kulturális Alap Ismeretterjesztés és Környezetkultúra Kollégiuma, a Jászsági Önkormányzatok Szövetsége, a Nagykun Hagyományőrző Társulás és a személyi jövedelem adó 1 %-nak támogatásával jelenik meg.

Nemzeti Kulturális Alap

REDEMPTIO
A jász és kun települések honismereti lapja

Megjelenik kéthavonta
Kiadja a Jász Múzeumért Alapítvány
Felelős szerkesztő: Hortiné dr. Bathó Edit
A szerkesztőbizottság tagjai: Bugyi Gábor, Kókai Magdolna, Papné Varga Bernadett
Előkészítési munkák: Bugyi Gábor, Papné Varga Bernadett
A kiadó és a szerkesztőség címe:
5100 Jászberény, Táncsics M. u. 5.
Tel./fax: 57/502-610
E-mail: jaszmuzeum@gmail.com
www.jaszmuzeum.hu
ISSN 1218-9553
Nyomdai kivitelezés: Creatív Color Stúdió Kft. Tel.:30/230-4521 • www.ccstudio.hu